

Cuprins

~ Seminar 1 ~	- 4 -
Automat Finit Determinist	- 4 -
Automat Finit Nedeterminist	- 4 -
EXEMPLE:	- 5 -
$L1 = a^* = \{a^n, n \geq 0\}$	- 5 -
$L2 = a^+ = \{a^n, n \geq 1\}$	- 5 -
$L3 = \{a^{2n}, n \geq 0\}$	- 5 -
$L4 = \{a^{2n+1}, n \geq 0\}$	- 5 -
$L5 = \{a^{2n}, n \geq 1\}$	- 5 -
$L6 = \{a^{2n+1}, n \geq 1\}$	- 6 -
$L7 = \{a^{2n} b^{3m}, n \geq 0, m \geq 0\}$	- 6 -
$L8 = \{a^{2n} b^{3m}, n \geq 1, m \geq 0\}$	- 7 -
$L9 = \{a^{2n} b^{3m}, n \geq 0, m \geq 1\}$	- 7 -
$L10 = \{a^{2n} b^{3m}, n \geq 1, m \geq 1\}$	- 7 -
Operații cu limbaje	- 8 -
Reuniune $L = L_1 \cup L_2$	- 8 -
Concatenare $L = L_1 \cdot L_2$	- 8 -
Stelare $L = L_1^* = \bigcup_{n \geq 0} (L_1^n)$	- 8 -
Ridicare la putere nenulă $L = L_1^+ = \bigcup_{n \geq 1} (L_1^n)$	- 8 -
“Compunerea” automatelor finite	- 9 -
Reuniune	- 9 -
Concatenare	- 9 -
Stelare	- 9 -
Transformarea AFN $\rightarrow$ AFD	- 9 -
EXEMPLU:	- 10 -
Verificare acceptare cuvânt de către automat finit	- 12 -
~ Seminar 2 ~	- 14 -
Automat Finit Nedeterminist cu λ -tranziții	- 14 -
λ -închiderea unei stări	- 14 -
Verificare acceptare cuvânt de către automat AFN- λ	- 14 -
EXEMPLU:	- 15 -
Transformarea AFN- $\lambda \rightarrow$ AFD	- 18 -
EXEMPLU:	- 19 -
Automatul minimal	- 22 -
EXEMPLU:	- 23 -
Condiții asupra numărului de apariții ale unui caracter într-un cuvânt	- 25 -
EXEMPLE:	- 25 -
$L_1 = \{w \in \{0,1\}^* a \hat{t} \mid w _0 = \text{par}, w _1 = \text{impar}\}$	- 25 -
$L_2 = \{w \in \{a,b\}^* a \hat{t} \mid w _a = 2n+1, w _b = 3m+2, n \geq 0, m \geq 0\}$	- 26 -

$L_3 = \{w \in \{a,b\}^* \mid a \text{ și } b \text{ nu apar în } w\}$	- 26 -
~ Seminar 3 ~	- 27 -
Expresii regulate	- 27 -
Precedența operațiilor $*, \cdot, +$	- 27 -
Transformarea expresie_regulată $\rightarrow$ automat_finit	- 27 -
Transformarea automat_finit $\rightarrow$ expresie_regulată	- 28 -
Câteva formule utile	- 29 -
EXEMPLU:	- 29 -
Gramatici	- 31 -
Gramatici independente de context (GIC) / Context-free grammars (CFG)	- 31 -
Gramatici liniare	- 31 -
Gramatici liniare la dreapta	- 31 -
Gramatici liniare la stânga	- 31 -
Gramatici regulate	- 31 -
EXEMPLE (gramatici regulate):	- 32 -
$L1 = a^* = \{a^n, n \geq 0\}$	- 32 -
$L2 = a^+ = \{a^n, n \geq 1\}$	- 32 -
$L3 = \{a^{2n}, n \geq 0\}$	- 32 -
$L4 = \{a^{2n+1}, n \geq 0\}$	- 32 -
$L5 = \{a^{2n}, n \geq 1\}$	- 32 -
$L6 = \{a^{2n+1}, n \geq 1\}$	- 32 -
$L7 = \{a^{2n} b^{3m}, n \geq 0, m \geq 0\}$	- 32 -
Analogia între automate finite și gramatici regulate	- 33 -
~ Seminar 4 ~	- 34 -
EXEMPLE (gramatici independente de context):	- 34 -
$L1 = \{a^n b^n, n \geq 0\}$	- 34 -
$L2 = \{a^n b^n, n \geq 1\}$	- 34 -
$L3 = \{a^n b^{2n}, n \geq 1\}$	- 35 -
$L4 = \{a^{2n} b^k c^{3n}, n \geq 0, k \geq 1\}$	- 35 -
$L5 = \{a^{2n} b^k c^{3n}, n \geq 1, k \geq 1\}$	- 35 -
$L6 = \{a^{2n} c^{3n} b^k, n \geq 1, k \geq 1\}$	- 36 -
Verificare generare cuvânt de către gramatică	- 36 -
$L7 = \{a^n b^k c^{2k} d^n, n \geq 1, k \geq 0\}$	- 38 -
$L8 = \{a^n b^k c^{2k} d^n, n \geq 0, k \geq 1\}$	- 38 -
$L9 = \{a^n b^{2n} c^{2k} d^k, n \geq 0, k \geq 1\}$	- 39 -
$L10 = \{a^n b^{2n} c^k d^m e^{3k}, n, k, m \geq 0\}$	- 39 -
Transformarea GIC $\rightarrow$ gramatică în F.N. Chomsky	- 40 -
Automatul Push-Down (APD) / Automatul Stivă	- 43 -
Modalități de acceptare a unui cuvânt de către un APD	- 44 -
EXEMPLE (automate push-down):	- 45 -
$L1 = \{a^n b^n, n \geq 1\}$	- 45 -
$L2 = \{a^n b^{2n}, n \geq 0\}$	- 46 -
$L3 = \{a^{2n} b^k c^{3k} d^n, n \geq 1, k \geq 1\}$	- 47 -
Verificare acceptare cuvânt de către un APD	- 48 -

$L4 = \{a^{2n} b^{3n} c^{2k} d^k, n \geq 1, k \geq 1\}$	- 48 -
~ Seminar 5 ~	- 50 -
EXAMPLE (automate push-down) [continuare]:	- 50 -
$L5 = \{w w^R \mid w \in \{a,b,c\}^* \setminus \{\lambda\}\}$ (<i>palindroame de lungime pară</i>)	- 50 -
$L6 = \{a^n b^k, n > k \geq 1\}$	- 52 -
$L7 = \{a^n b^k, k > n \geq 1\}$	- 52 -
$L8 = \{a^n b^k, n \geq 1, k \geq 1, n \neq k\}$	- 53 -
$L9 = \{a^{2n} b^{3k}, n \geq 1, k \geq 1, n \neq k\}$	- 54 -
Algoritmul CYK (verificare generare cuvânt de către gramatică în F.N.Chomsky) -	55 -
EXEMPLU:	- 56 -
~ Seminar 6 ~	- 59 -
Lema de pompare pentru limbajele regulate:	- 59 -
$L1 = \{a^{k^2}, k \geq 1\} = \{a^1, a^4, a^9, a^{16}, a^{25}, a^{36}, a^{49}, a^{64}, a^{81}, a^{100}, \dots\}$	- 59 -
$L2 = \{a^k b^k, k \geq 1\} = \{ab, a^2 b^2, a^3 b^3, a^4 b^4, a^5 b^5, \dots\}$	- 60 -

~ Seminar 1 ~

(AFD; AFN; Operații cu limbaje; Compunere automate; Transformarea $AFN \rightarrow AFD$)

Automat Finit Determinist

$AFD = (Q, \Sigma, q_0, \delta, F)$

Q mulțimea de stări

Σ alfabetul de intrare

$q_0 \in Q$ starea inițială

$F \subseteq Q$ mulțimea de stări finale

$\delta : Q \times \Sigma \rightarrow Q$ funcția de tranziție („delta”)

Pentru a verifica dacă un cuvânt este sau nu acceptat de un automat AFD:

- se pornește din starea inițială q_0
- cât timp este posibil:
  - având starea curentă și caracterul curent din cuvânt, aplicăm funcția δ pentru a determina noua stare
  - repetăm pentru noua stare și caracterul următor din cuvânt
- algoritmul se termină în 3 cazuri:
  - chiar dacă nu s-a citit complet tot cuvântul, dar automatul s-a blocat pentru că funcția de tranziție nu era definită pentru starea curentă și caracterul curent $\rightarrow$ “cuvânt neacceptat”
  - dacă întreg cuvântul a fost citit, dar automatul a ajuns într-o stare care nu este finală (adică din mulțimea $Q \setminus F$) $\rightarrow$ “cuvânt neacceptat”
  - dacă întreg cuvântul a fost citit, iar automatul a ajuns într-o stare care este finală (adică din mulțimea F) $\rightarrow$ “cuvânt acceptat”

Automat Finit Nedeterminist

$AFN = (Q, \Sigma, q_0, \delta, F)$

Q mulțimea de stări

Σ alfabetul de intrare

$q_0 \in Q$ starea inițială

$F \subseteq Q$ mulțimea de stări finale

$\delta : Q \times \Sigma \rightarrow 2^Q$ funcția de tranziție („delta”)

Diferența dintre AFD și AFN constă în modul în care este definită funcția de tranziție.

La AFD: pentru orice pereche de o stare și un caracter, avem *cel mult* o stare de continuare (putem să nu avem niciuna, adică funcția să fie nedefinită pentru acele valori).

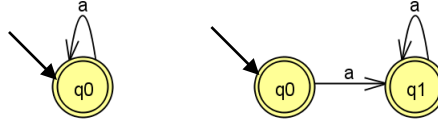
La AFN: pentru orice pereche de o stare și un caracter, avem ca posibilitate de continuare o submulțime a mulțimii de stări Q (putem să nu avem niciuna dacă funcția este nedefinită; putem să avem o singură stare de continuare; sau putem să avem mai multe stări de continuare, aici apare nedeterminismul).

Pentru a verifica dacă un cuvânt este sau nu acceptat de un automat AFN:

Se procedează analog ca în cazul AFD-ului, excepția fiind că la fiecare aplicare a funcției delta trebuie să reținem toate posibilitățile de stări de continuare, iar la pasul următor să reaplicăm delta pentru toate acestea împreună cu caracterul curent.

EXEMPLE:

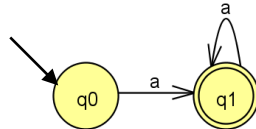
$$L1 = a^* = \{a^n, n \geq 0\} = \{\lambda=a^0, a=a^1, aa=a^2, aaa=a^3, aaaa=a^4, \dots\}$$

Ambele soluții sunt AFD-uri.

Obs: De fiecare dată când λ (cuvântul vid) trebuie să fie recunoscut de un AFD sau de un AFN (simplu, adică AFN fără λ -tranziții), trebuie ca starea inițială q_0 să fie și stare finală.

$$L2 = a^+ = \{a^n, n \geq 1\} = \{a=a^1, aa=a^2, aaa=a^3, aaaa=a^4, \dots\}$$

Diferența față de exemplul anterior?

Aici λ nu trebuie acceptat, deci starea inițială q_0 trebuie să nu fie stare finală.

$$L3 = \{a^{2n}, n \geq 0\} = \{\lambda=a^0, aa=a^2, aaaa=a^4, aaaaaa=a^6, \dots\}$$

$$L4 = \{a^{2n+1}, n \geq 0\} = \{a=a^1, aaa=a^3, aaaaa=a^5, \dots\}$$

Cele două automate au aceleași stări și aceleași tranziții. Diferă doar mulțimea stărilor finale. Dacă setăm q_0 finală, atunci vor fi acceptate cuvintele de lungime pară (inclusiv zero), iar dacă setăm în schimb q_1 finală, atunci vor fi acceptate cuvintele de lungime impară.

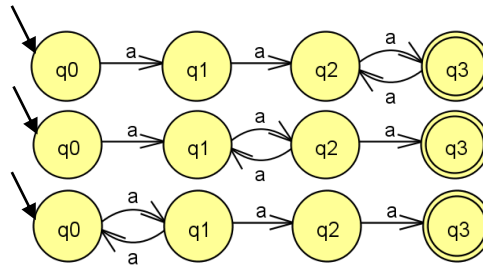
Obs: De fiecare dată când la putere apare un coeficient, înseamnă că vom avea un circuit de lungime egală cu acest coeficient (sau lungime proporțională cu el, în cazul în care puterea era aplicată unui cuvânt, nu doar unei litere).

$$L5 = \{a^{2n}, n \geq 1\} = \{aa=a^2, aaaa=a^4, aaaaaa=a^6, \dots\}$$

În primul rând trebuie să ne asigurăm că obligăm automatul să citească cei doi de "a" (cel mai mic cuvânt din limbaj) și că nu acceptă ceva mai scurt de atât. Pentru asta, adăugăm cele trei stări și tranzițiile de la q_0 spre q_1 și de la q_1 spre q_2 , iar apoi setăm q_2 să fie stare finală. Apoi vedem că avem coeficientul 2 la putere, deci trebuie să avem un circuit de lungime 2. Avem două variante: fie adăugăm tranziție de la q_2 spre q_1 , fie adăugăm tranziție de la q_1 spre q_0 . Ambele automate recunosc același limbaj (dar primul este AFD, iar al doilea este AFN pentru că din q_1 cu "a" putem ajunge și în q_0 și în q_2).

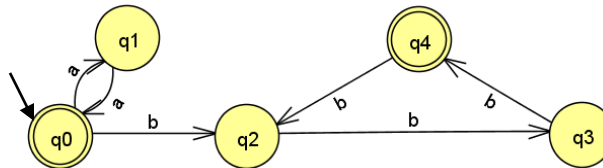
$$L6 = \{a^{2n+1}, n \geq 1\} = \{aaa=a^3, aaaaa=a^5, aaaaaaa=a^7, \dots\}$$

La fel ca la exemplul anterior, ne vom asigura întâi că automatul nu acceptă nimic mai scurt decât cel mai mic cuvânt din limbaj, adică "aaa". Deci vom adăuga cele 4 stări și tranzițiile către dreapta și vom seta starea q_3 finală. Apoi pentru a avea circuitul de lungime 2 (egală cu coeficientul lui n), avem cele trei variante. Dacă adăugăm tranziția de la q_3 spre q_2 vom obține un AFD, iar dacă alegem una din celelalte două variante vom obține un AFN.

$$L7 = \{a^{2n} b^{3m}, n \geq 0, m \geq 0\}$$

$$= \{\lambda, a^2, a^4, a^6, a^8, \dots, b^3, b^6, b^9, b^{12}, \dots, a^2b^3, a^2b^6, a^4b^3, a^4b^6, a^6b^3, a^6b^6, \dots\}$$

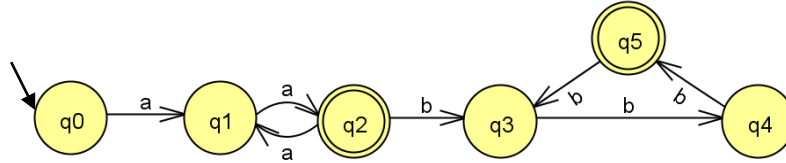

În primul rând vedem că cel mai mic cuvânt ce trebuie acceptat este λ , deci setăm starea inițială q_0 să fie și stare finală. Apoi facem circuit de lungime 2 cu litera "a". După ce citim un număr par de a-uri (inclusiv zero), ajungem în starea q_0 , deci de aici trebuie să pornim cu citirea b-urilor. Adăugăm q_2 , q_3 și cele două tranziții cu b. Știm că va trebui să avem un circuit de lungime 3 cu b-uri, dar trebuie să fim de asemenea atenți că literele de "a" și de „b” nu pot fi amestecate între ele, după ce am citit primul "b" nu mai avem voie să citim niciun „a”. Deci nu putem avea muchie de întoarcere de la q_3 către q_0 pentru că în q_0 se pot citi a-uri. Înseamnă că avem nevoie de a nouă stare, așa că adăugăm q_4 și tranziții de la q_3 spre q_4 și de la q_4 spre q_2 pentru a închide circuitul.

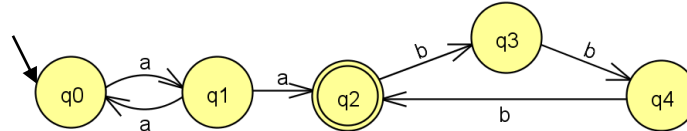
$$L8 = \{a^{2n}b^{3m}, n \geq 1, m \geq 0\}$$

$$= \{a^2, a^4, a^6, a^8, \dots, a^2b^3, a^2b^6, a^4b^3, a^4b^6, a^6b^3, a^6b^6, \dots\}$$

În acest caz, cuvintele conțin obligatoriu a-uri, b-urile putând să apară sau nu.

Trebuie să obligăm automatul să citească număr par de a-uri, dar cel puțin două, deci nu se mai poate întoarce din q_1 în q_0 cu al doilea “a”, ci trebuie să continue spre q_2 și setăm q_2 ca stare finală. Apoi începând din q_2 citim doi de “b”, dar pentru al treilea nu putem închide circuitul întorcându-ne în q_2 dacă am ales ca muchie de întoarcere pentru a-uri de la starea q_2 spre starea q_1 . Deci trebuie să adăugăm și starea q_5 care va fi și ea finală și cele două tranziții de la q_4 spre q_5 și de la q_5 spre q_3 .

Dar dacă am fi ales ca muchie de întoarcere pentru a-uri de la q_1 spre q_0 ?

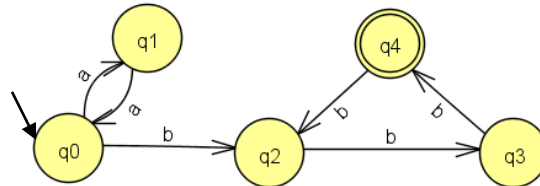
Atunci nu am mai fi avut nevoie de starea q_5 , pentru că puteam să închidem circuitul b-urilor de la q_4 spre q_2 și am fi avut doar starea q_2 finală.

Doar că în acest caz am fi obținut un AFN (din cauza lui q_1).

$$L9 = \{a^{2n}b^{3m}, n \geq 0, m \geq 1\}$$

$$= \{b^3, b^6, b^9, b^{12}, \dots, a^2b^3, a^2b^6, a^4b^3, a^4b^6, a^6b^3, a^6b^6, \dots\}$$

În acest caz, cuvintele conțin obligatoriu b-uri, a-urile putând să apară sau nu.

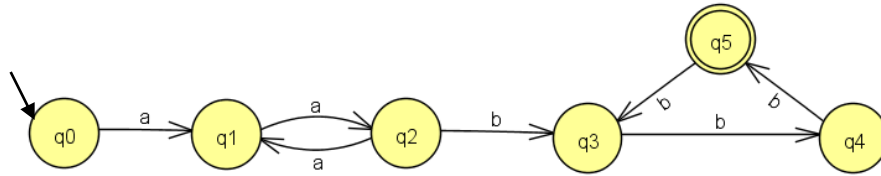
Observăm că automatul este foarte asemănător cu cel pentru limbajul L7.

Diferența este că acum starea q_0 nu mai este stare finală, ceea ce înseamnă că putem sau nu să trecem prin circuitul de a-uri, dar sigur suntem obligați să citim b-uri înainte de a ajunge într-o stare finală.

$$L10 = \{a^{2n}b^{3m}, n \geq 1, m \geq 1\}$$

$$= \{a^2b^3, a^2b^6, a^4b^3, a^4b^6, a^6b^3, a^6b^6, \dots\}$$

În acest caz, cuvintele conțin obligatoriu și a-urile, și b-urile.

Acest automat seamănă cu cel pentru L8 (prima variantă), unde eram obligați să avem a-uri. În plus, pentru că acum trebuie să avem și b-uri, starea q2 nu va mai fi stare finală.

Operații cu limbaje

Reuniune $L = L_1 \cup L_2$

$$L = \{w \mid w \in L_1 \text{ sau } w \in L_2\}$$

Exemplu:

$$L_1 = \{a, ab, abc\}$$

$$L_2 = \{a, bd, cd\}$$

$$\rightarrow L = \{a, ab, abc, bd, cd\}$$

Concatenare $L = L_1 \cdot L_2$

$$L = \{w_i w_j \mid w_i \in L_1 \text{ și } w_j \in L_2\}$$

Exemplu:

$$L_1 = \{a, ab, abc\}$$

$$L_2 = \{a, bd, cd\}$$

$$\rightarrow L = \{aa, abd, acd, aba, abbd, abcd, abca, abcbd, abccd\}$$

Stelare $L = L_1^* = \bigcup_{n \geq 0} (L_1^n)$

$$L_1^n = \{w_1 w_2 \dots w_n \mid w_i \in L_1 \text{ pentru orice } 1 \leq i \leq n\}$$

Exemplu:

$$L_1 = \{a, ab, abc\}$$

$$\rightarrow (L_1)^* = \{\lambda; a, ab, abc; aa, aab, aabc, aba, abab, ababc, abca, abcab, abcac; \dots\}$$

Obs: Cuvântul vid λ va aparține limbajului stelat, indiferent dacă înainte aparținea sau nu limbajului inițial.

Ridicare la putere nenulă $L = L_1^+ = \bigcup_{n \geq 1} (L_1^n)$

La fel ca la stelare, doar că nu mai există cuvântul vid. $L^+ = L^* \setminus \{\lambda\}$

Obs: Atenție la ridicarea la putere a cuvintelor! (Să nu distribuiți puterea ca la înmulțire, ci concatenați cuvântul cu el însuși de câte ori spune puterea.)
 $(abc)^2 = abcabc$; $(abc)^2 \neq aabbcc = a^2b^2c^2$

“Compunerea” automatelor finite

Reuniune

Dacă avem deja construite două automate finite (având stările inițiale q_{01} și q_{02} și mulțimile stărilor finale F_1 și F_2) care acceptă respectiv limbajele L_1 și L_2 și dorim să obținem un automat finit care să accepte limbajul $L = L_1 \cup L_2$:

- introducem o nouă stare q_0 care va fi noua stare inițială
- adăugăm două λ -tranziții de la q_0 spre q_{01} și de la q_0 spre q_{02}
- noua mulțime de stări finale va fi $F = F_1 \cup F_2$

Concatenare

Dacă avem deja construite două automate finite (având stările inițiale q_{01} și q_{02} și mulțimile stărilor finale F_1 și F_2) care acceptă respectiv limbajele L_1 și L_2 și dorim să obținem un automat finit care să accepte limbajul $L = L_1 \cdot L_2$:

- noua stare inițială va fi q_{01} , starea inițială a primului automat
- adăugăm λ -tranziții de la fiecare stare finală din F_1 spre q_{02}
- noua mulțime de stări finale va fi $F = F_2$

Stelare

Dacă avem deja construit un automat finit (având starea inițială q_{01} și mulțimea stărilor finale F_1) care acceptă limbajul L_1 și dorim să obținem un automat finit care să accepte limbajul $L = L_1^*$:

- introducem o nouă stare q_0 care va fi noua stare inițială
- adăugăm o λ -tranziție de la q_0 spre q_{01}
- adăugăm λ -tranziții de la fiecare stare finală din F_1 spre q_0
- noua mulțime de stări finale va fi $F = \{q_0\}$ (sau putem lăsa $F = \{q_0\} \cup F_1$)

Transformarea AFN $\rightarrow$ AFD

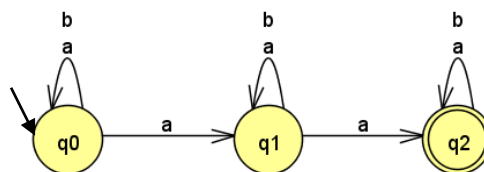
Având dat un AFN (reprezentat sub formă de graf), vom calcula funcția delta completând un tabel astfel:

- La capetele de linie vom pune numele stărilor AFN-ului (elementele mulțimii Q): $q_0, q_1, \dots, q_{|Q|-1}$
- La capetele de coloană vom pune caracterele alfabetului AFN-ului (elementele mulțimii Σ)
- Calculăm conținutul primelor $|Q|$ linii astfel: elementul aflat pe linia l_i și coloana c_j reprezintă mulțimea de stări în care se poate ajunge în AFN dacă pornim din starea de pe linia l_i (în cazul acesta: q_{i-1} dacă numerotăm liniile începând cu 1) și citim caracterul de pe coloana c_j . Pentru a afla această mulțime, ne uităm la graful

- care reprezintă AFN-ul, căutăm starea de la linia l_i și pentru fiecare tranziție cu litera de la coloana c_j care pornește din această stare, adăugăm starea destinație a tranziției la mulțimea curentă din tabel.
- Apoi trebuie să calculăm această funcție delta și pentru noile mulțimi de stări obținute la pașii anteriori (aceste calcule se fac cel mai simplu folosind doar liniile din tabel calculate la pasul anterior, nu și graful automatului AFN)
    - (a) fie alegem să facem calculele pentru *toate noile mulțimi de stări*, și abia apoi să vedem care dintre ele vor apărea în AFD-ul obținut (tot făcând “parcurerea” în adâncime descrisă mai jos).
    - (b) fie alegem să facem calculele *doar pentru noile mulțimi de stări care vor apărea* în AFD: pentru a decide care vor fi acestea, facem un fel de parcurgere în adâncime a grafului care va reprezenta AFD-ul. Adică pornim cu starea q_0 care va fi starea inițială a AFD-ului, apoi parcurgem prima linie a tabelului (care conține calculele tranzițiilor ce pleacă din q_0) și adăugăm la noul automat toate aceste tranziții împreună cu stările-destinație calculate în tabel. Apoi pentru toate aceste stări-destinație, dacă nu au deja în tabel un capăt de linie care să le corespundă, îl vom adăuga și vom calcula acea linie astfel:
      - fie noua stare-mulțime $\{q_{k1}, q_{k2}, \dots, q_{kp}\}$. Pentru fiecare coloană c_j , calculăm elementul din tabel făcând **reuniunea** elementelor aflate pe aceeași coloană c_j și pe liniile corespunzătoare stărilor $q_{k1}, q_{k2}, \dots, q_{kp}$. Apoi revenim la desenarea grafului AFD-ului, și adăugăm tranzițiile proaspăt calculate împreună cu stările-destinație. Reluăm procedeul până nu mai apar stări noi.
  - Stările finale ale noului AFD obținut, vor fi acele stări-mulțime (pot avea și un singur element, nu neapărat mai multe) care conțin cel puțin una din stările care erau finale pentru AFN-ul inițial.

EXEMPLU:

Se dă AFN-ul următor:

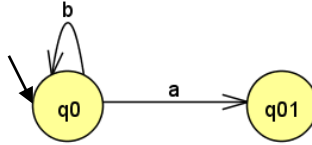
Calculăm tabelul pentru funcția delta: întâi primele 3 linii folosind graful AFN-ului, apoi următoarele linii folosind aceste prime 3 linii ale tabelului.

Vom avea două coloane, pentru că alfabetul automatului inițial este $\Sigma = \{a, b\}$.

δ	a	b
q_0	$\{q_0, q_1\}$	q_0
q_1	$\{q_1, q_2\}$	q_1
q_2	q_2	q_2

Alegem varianta (b), adică să calculăm doar acele stări care vor apărea în AFD.

(1) Pornim cu starea q_0 și îi adăugăm cele două tranziții și stările-destinație necesare, adică $\{q_0, q_1\} = q_{01}$ (prin notație).

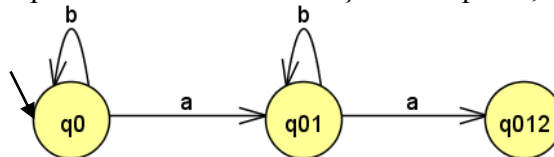
(2) Observăm că a apărut noua stare q_{01} pentru care nu avem o linie în tabel, așa că o adăugăm și o calculăm pentru cele două coloane.

$$\begin{aligned}\delta(q_{01}, a) &= \delta(\{q_0, q_1\}, a) \\ &= \{\delta(q_0, a)\} \cup \{\delta(q_1, a)\} \\ &= \{q_0, q_1\} \cup \{q_1, q_2\} = \{q_0, q_1, q_2\} = q_{012}\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\delta(q_{01}, b) &= \delta(\{q_0, q_1\}, b) \\ &= \{\delta(q_0, b)\} \cup \{\delta(q_1, b)\} \\ &= \{q_0\} \cup \{q_1\} = \{q_0, q_1\} = q_{01}\end{aligned}$$

δ	a	b
q_0	$\{q_0, q_1\} = q_{01}$	q_0
q_1	$\{q_1, q_2\} = q_{12}$	q_1
q_2	q_2	q_2
q_{01}	$\{q_0, q_1, q_2\} = q_{012}$	$\{q_0, q_1\} = q_{01}$

(3) Revenim la desenul AFD-ului și adăugăm tranzițiile care lipsesc, adică cele care pleacă din starea q_{01} , împreună cu stările-destinație care lipsesc, adică q_{012} .

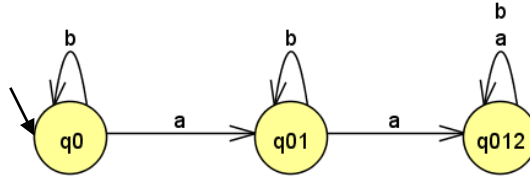
(4) Pentru noua stare apărută, q_{012} , îi adăugăm linia în tabel și o calculăm.

$$\begin{aligned}\delta(q_{012}, a) &= \delta(\{q_0, q_1, q_2\}, a) \\ &= \{\delta(q_0, a)\} \cup \{\delta(q_1, a)\} \cup \{\delta(q_2, a)\} \\ &= \{q_0, q_1\} \cup \{q_1, q_2\} \cup \{q_2\} = \{q_0, q_1, q_2\} = q_{012}\end{aligned}$$

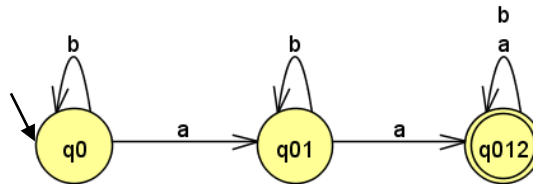
$$\begin{aligned}\delta(q_{012}, b) &= \delta(\{q_0, q_1, q_2\}, b) \\ &= \{\delta(q_0, b)\} \cup \{\delta(q_1, b)\} \cup \{\delta(q_2, b)\} \\ &= \{q_0\} \cup \{q_1\} \cup \{q_2\} = \{q_0, q_1, q_2\} = q_{012}\end{aligned}$$

δ	a	b
q_0	$\{q_0, q_1\} = q_{01}$	q_0
q_1	$\{q_1, q_2\} = q_{12}$	q_1
q_2	q_2	q_2
q_{01}	$\{q_0, q_1, q_2\} = q_{012}$	$\{q_0, q_1\} = q_{01}$
q_{012}	$\{q_0, q_1, q_2\} = q_{012}$	$\{q_0, q_1, q_2\} = q_{012}$

(5) Revenim la graf și adăugăm tranzițiile care pleacă din starea q_{012} .

(6) Observăm că nu ne-a mai apărut nicio stare nouă, deci nu ne-a rămas decât să marcăm stările finale și am obținut AFD-ul cerut. În AFN-ul inițial stare finală era doar q_2 . Orice stare-mulțime din AFD-ul nostru care îl conține pe q_2 va fi stare finală. Există una singură: q_{012} .

Obs: Dacă am fi ales varianta (a), atunci am fi calculat în tabel și linia corespunzătoare stării q_{12} , însă observăm că nici ea, dar nici stările q_1 și q_2 nu apar în AFD.

Verificare acceptare cuvânt de către automat finit

Folosim “configurații” (sau „descriseri instantanee”) ale automatului, adică perechi formate din starea curentă și cât a mai rămas de citit din cuvântul de intrare, și aplicăm funcția delta cât timp este posibil (ne oprim fie când nu mai există tranziție definită, fie când se termină cuvântul). Dacă la final ajungem în stare finală, cuvântul va fi acceptat.

Pentru AFD:

$(q_0, bba) \vdash (q_0, ba) \vdash (q_0, a) \vdash (q_{01}, \lambda)$

Am terminat de citit cuvântul și am ajuns în starea q_{01} , care nu este finală, deci rezultă că automatul nu acceptă acest cuvânt.

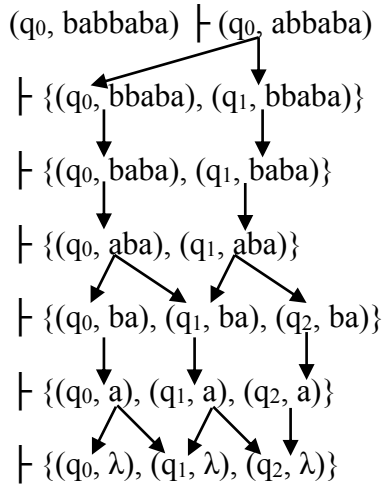
$(q_0, babbaba) \vdash (q_0, abbaba) \vdash (q_{01}, bbaba) \vdash (q_{01}, baba) \vdash (q_{01}, aba) \vdash (q_{012}, ba) \vdash (q_{012}, a) \vdash (q_{012}, \lambda)$

Am terminat de citit cuvântul și am ajuns în starea q_{012} , care este finală, deci rezultă că automatul acceptă acest cuvânt.

Pentru AFN:

$(q_0, bba) \vdash (q_0, ba) \vdash (q_0, a) \vdash \{(q_0, \lambda), (q_1, \lambda)\}$

Am terminat de citit cuvântul și am avut două drumuri posibile, care ne-au adus în stările q_0 și q_1 . Nici una din ele nu este stare finală, deci cuvântul nu este acceptat.

Am terminat de citit cuvântul și am avut șapte drumuri posibile, care ne-au adus în stările q_0 , q_1 și q_2 . Există printre ele o stare care este finală, q_2 , deci cuvântul este acceptat.

~ Seminar 2 ~

(AFN- λ ; Transformarea AFN- $\lambda \rightarrow$ AFD; Automatul minimal;
Condiții asupra numărului de apariții ale unui caracter într-un cuvânt)

Automat Finit Nedeterminist cu λ -tranziții

AFN- $\lambda = (Q, \Sigma, q_0, \delta, F)$

Q mulțimea de stări

Σ alfabetul de intrare

$q_0 \in Q$ starea inițială

$F \subseteq Q$ mulțimea de stări finale

$\delta : Q \times (\Sigma \cup \{\lambda\}) \rightarrow 2^Q$ funcția de tranziție („delta”)

Diferența față de AFN-ul simplu este că suntem într-o stare și putem citi fie un caracter din alfabetul Σ , fie cuvântul vid λ . Deci se poate întâmpla să ajungem într-o stare nouă fără să fi citit nicio literă nouă din cuvântul de intrare, ci doar aplicând λ -tranziții.

λ -închiderea unei stări

Mulțimea de stări în care se poate ajunge plecând din starea q și aplicând zero sau mai multe λ -tranziții se numește „ λ -închiderea stării q ” și se notează cu $\langle q \rangle$.

Obs: Orice stare face parte din propria λ -închidere (pentru că $\delta(q, \lambda^0) = q$; practic putem presupune că orice stare are o λ -tranziție *implicită* către ea însăși).

$$\langle q \rangle = \bigcup_{k \geq 0} \{r \mid r \in \delta(q, \lambda^k)\}$$

$$\langle q \rangle = \{q\} \cup \{q_i \mid q_i \in \delta(q, \lambda^1)\} \cup \{q_{ij} \mid q_{ij} \in \delta(q, \lambda^2)\} \cup \dots$$

Observăm că mulțimile se pot calcula inductiv după puterea lui λ :

$$\{q_{ij} \mid q_{ij} \in \delta(q, \lambda^2)\} = \{q_{ij} \mid q_i \in \delta(q, \lambda^1), q_{ij} \in \delta(q_i, \lambda^1)\}.$$

$$\text{Sau în general } \{r \mid r \in \delta(q, \lambda^k)\} = \{r \mid s \in \delta(q, \lambda^{k-1}), r \in \delta(s, \lambda^1)\}.$$

Verificare acceptare cuvânt de către automat AFN- λ

Pentru a verifica dacă un cuvânt este sau nu acceptat de un automat AFN- λ :

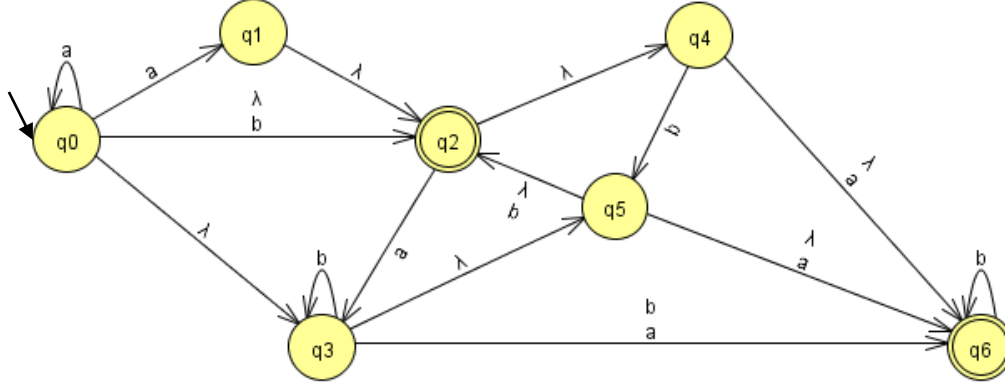
Se procedează analog ca în cazul AFN-ului, doar că înainte de a căuta toate stările posibile de continuare cu tranziții cu caracterul curent, trebuie să facem λ -închiderea mulțimii curente de stări. Iar după ce a fost citit tot cuvântul de intrare, trebuie să facem o ultimă λ -închidere a stărilor curente, pentru a obține mulțimea finală de stări în care poate ajunge automatul pentru cuvântul dat.

Obs: λ -închiderea unei mulțimi de stări este egală cu reuniunea λ -închiderilor acelor stări.

$$\langle \{q_{i1}, q_{i2}, \dots, q_{in}\} \rangle = \langle q_{i1} \rangle \cup \langle q_{i2} \rangle \cup \dots \cup \langle q_{in} \rangle$$

EXEMPLU:

Se dă următorul AFN- λ :

Calculăm λ -închiderile tuturor stărilor.

$$\delta(q_0, \lambda^0) = \{q_0\}$$

$$\delta(q_0, \lambda^1) = \{q_2, q_3\}$$

$$\delta(q_0, \lambda^2) = \{\delta(q_2, \lambda)\} \cup \{\delta(q_3, \lambda)\} = \{q_4\} \cup \{q_5\} = \{q_4, q_5\}$$

$$\delta(q_0, \lambda^3) = \{\delta(q_4, \lambda)\} \cup \{\delta(q_5, \lambda)\} = \{q_6\} \cup \{q_2, q_6\} = \{q_2, q_6\} \text{ dar } q_2 \text{ era deja în închidere}$$

$$\delta(q_0, \lambda^4) = \{\delta(q_6, \lambda)\} = \emptyset$$

$$\rightarrow \langle q_0 \rangle = \{q_0, q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$$

$$\delta(q_1, \lambda^0) = \{q_1\}$$

$$\delta(q_1, \lambda^1) = \{q_2\}$$

$$\delta(q_1, \lambda^2) = \{\delta(q_2, \lambda)\} = \{q_4\}$$

$$\delta(q_1, \lambda^3) = \{\delta(q_4, \lambda)\} = \{q_6\}$$

$$\delta(q_1, \lambda^4) = \{\delta(q_6, \lambda)\} = \emptyset$$

$$\rightarrow \langle q_1 \rangle = \{q_1, q_2, q_4, q_6\}$$

$$\delta(q_2, \lambda^0) = \{q_2\}$$

$$\delta(q_2, \lambda^1) = \{q_4\}$$

$$\delta(q_2, \lambda^2) = \{\delta(q_4, \lambda)\} = \{q_6\}$$

$$\delta(q_2, \lambda^3) = \{\delta(q_6, \lambda)\} = \emptyset$$

$$\rightarrow \langle q_2 \rangle = \{q_2, q_4, q_6\}$$

$$\delta(q_3, \lambda^0) = \{q_3\}$$

$$\delta(q_3, \lambda^1) = \{q_5\}$$

$$\delta(q_3, \lambda^2) = \{\delta(q_5, \lambda)\} = \{q_2, q_6\}$$

$$\delta(q_3, \lambda^3) = \{\delta(q_2, \lambda)\} \cup \{\delta(q_6, \lambda)\} = \{q_4\} \cup \emptyset = \{q_4\}$$

$$\delta(q_3, \lambda^4) = \{\delta(q_4, \lambda)\} = \{q_6\} \text{ dar } q_6 \text{ era deja în închidere}$$

$$\rightarrow \langle q_3 \rangle = \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$$

$$\delta(q_4, \lambda^0) = \{q_4\}$$

$$\delta(q_4, \lambda^1) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_4, \lambda^2) = \{\delta(q_6, \lambda)\} = \emptyset$$

$$\rightarrow \langle q_4 \rangle = \{q_4, q_6\}$$

$$\delta(q_5, \lambda^0) = \{q_5\}$$

$$\delta(q_5, \lambda^1) = \{q_2, q_6\}$$

$$\delta(q_5, \lambda^2) = \{\delta(q_2, \lambda)\} \cup \{\delta(q_6, \lambda)\} = \{q_4\} \cup \emptyset = \{q_4\}$$

$$\delta(q_5, \lambda^3) = \{\delta(q_4, \lambda)\} = \{q_6\} \text{ dar } q_6 \text{ era deja în închidere}$$

$$\rightarrow \langle q_5 \rangle = \{q_2, q_4, q_5, q_6\}$$

$$\delta(q_6, \lambda^0) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_6, \lambda^1) = \emptyset$$

$$\rightarrow \langle q_6 \rangle = \{q_6\}$$

Verificăm dacă un cuvânt este sau nu acceptat de automatul AFN- λ dat.

pas 0: Pornim de la perechea $(q_0, abbaa)$.

pas 1a: Facem λ -închiderea mulțimii curente de stări pentru a obține noua mulțime de stări.

$$\langle q_0 \rangle = \{q_0, q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$$

pas 1b: În fiecare stare din mulțimea curentă încercăm să citim simbolul curent din cuvânt și obținem o nouă mulțime de stări.

$$\delta(q_0, a) = \{q_0, q_1\}$$

$$\delta(q_2, a) = \{q_3\}$$

$$\delta(q_3, a) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_4, a) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_5, a) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_6, a) = \emptyset$$

Deci noua mulțime de stări este $\{q_0, q_1, q_3, q_6\}$, iar cuvântul rămas este $bbaa$.

pas 2a: Facem λ -închiderea mulțimii curente de stări pentru a obține noua mulțime de stări.

$$\begin{aligned} \langle q_0, q_1, q_3, q_6 \rangle &= \langle q_0 \rangle \cup \langle q_1 \rangle \cup \langle q_3 \rangle \cup \langle q_6 \rangle \\ &= \{q_0, q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \cup \{q_1, q_2, q_4, q_6\} \cup \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \cup \{q_6\} \\ &= \{q_0, q_1, q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \end{aligned}$$

pas 2b: În fiecare stare din mulțimea curentă încercăm să citim simbolul curent din cuvânt și obținem o nouă mulțime de stări.

$$\delta(q_0, b) = \{q_2\}$$

$$\delta(q_1, b) = \emptyset$$

$$\delta(q_2, b) = \emptyset$$

$$\delta(q_3, b) = \{q_3, q_6\}$$

$$\delta(q_4, b) = \{q_5\}$$

$$\delta(q_5, b) = \{q_2\}$$

$$\delta(q_6, b) = \{q_6\}$$

Deci noua mulțime de stări este $\{q_2, q_3, q_5, q_6\}$, iar cuvântul rămas este *baa*.

pas 3a: Facem λ -închiderea mulțimii curente de stări pentru a obține noua mulțime de stări.

$$\begin{aligned} \langle q_2, q_3, q_5, q_6 \rangle &= \langle q_2 \rangle \cup \langle q_3 \rangle \cup \langle q_5 \rangle \cup \langle q_6 \rangle \\ &= \{q_2, q_4, q_6\} \cup \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \cup \{q_2, q_4, q_5, q_6\} \cup \{q_6\} \\ &= \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \end{aligned}$$

pas 3b: În fiecare stare din mulțimea curentă încercăm să citim simbolul curent din cuvânt și obținem o nouă mulțime de stări.

$$\delta(q_2, b) = \emptyset$$

$$\delta(q_3, b) = \{q_3, q_6\}$$

$$\delta(q_4, b) = \{q_5\}$$

$$\delta(q_5, b) = \{q_2\}$$

$$\delta(q_6, b) = \{q_6\}$$

Deci noua mulțime de stări este $\{q_2, q_3, q_5, q_6\}$, iar cuvântul rămas este *aa*.

pas 4a: Facem λ -închiderea mulțimii curente de stări pentru a obține noua mulțime de stări.

$$\begin{aligned} \langle q_2, q_3, q_5, q_6 \rangle &= \langle q_2 \rangle \cup \langle q_3 \rangle \cup \langle q_5 \rangle \cup \langle q_6 \rangle \\ &= \{q_2, q_4, q_6\} \cup \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \cup \{q_2, q_4, q_5, q_6\} \cup \{q_6\} \\ &= \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \end{aligned}$$

pas 4b: În fiecare stare din mulțimea curentă încercăm să citim simbolul curent din cuvânt și obținem o nouă mulțime de stări.

$$\delta(q_2, a) = \{q_3\}$$

$$\delta(q_3, a) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_4, a) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_5, a) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_6, a) = \emptyset$$

Deci noua mulțime de stări este $\{q_3, q_6\}$, iar cuvântul rămas este a .

pas 5a: Facem λ -închiderea mulțimii curente de stări pentru a obține noua mulțime de stări.

$$\langle q_3, q_6 \rangle = \langle q_3 \rangle \cup \langle q_6 \rangle$$

$$= \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \cup \{q_6\}$$

$$= \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$$

pas 5b: În fiecare stare din mulțimea curentă încercăm să citim simbolul curent din cuvânt și obținem o nouă mulțime de stări.

$$\delta(q_2, a) = \{q_3\}$$

$$\delta(q_3, a) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_4, a) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_5, a) = \{q_6\}$$

$$\delta(q_6, a) = \emptyset$$

Deci noua mulțime de stări este $\{q_3, q_6\}$, iar cuvântul a fost citit în întregime.

pas 6: Facem ultima λ -închidere a mulțimii curente de stări pentru a obține mulțimea finală de stări.

$$\langle q_3, q_6 \rangle = \langle q_3 \rangle \cup \langle q_6 \rangle$$

$$= \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \cup \{q_6\}$$

$$= \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$$

pas 7: Verificăm dacă printre stările în care am ajuns este vreo una finală.

$$\{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \cap F = \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\} \cap \{q_2, q_6\} = \{q_2, q_6\} \neq \emptyset$$

Deci cuvântul *abbaa* este acceptat de automatul AFN- λ dat.

Transformarea AFN- $\lambda \rightarrow$ AFD

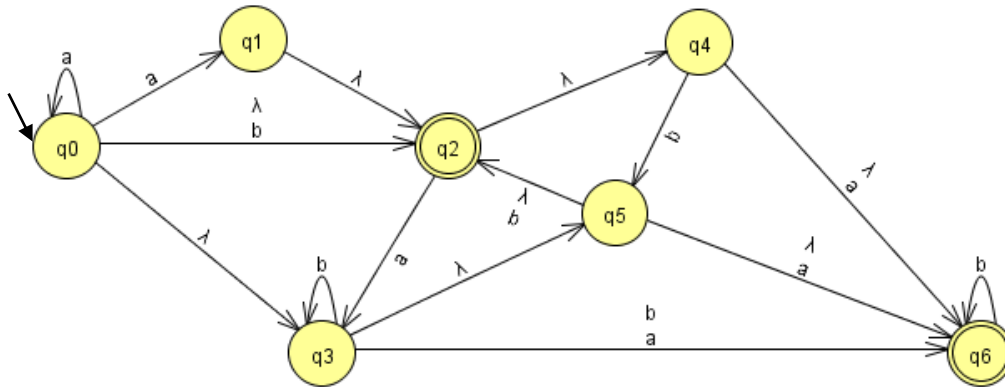
Având dat un AFN- λ (reprezentat sub formă de graf), vom calcula funcția delta completând un tabel asemănător cu cel de la algoritmul de transformare AFN $\rightarrow$ AFD.

- La acest algoritm, capetele de coloană vor fi caracterele din alfabet, dar concatenate la stânga și la dreapta cu λ^* .
- Pentru a calcula primele $|Q|$ linii ale tabelului
  - facem λ -închiderea stării de la capătul de linie curent
  - apoi în toate stările obținute încercăm să citim caracterul de pe coloana curentă și obținem o nouă mulțime de stări
  - facem λ -închiderea acestei mulțimi și ceea ce obținem scriem în tabel

- Pentru a calcula următoarele linii (corespunzătoare noilor stări-mulțime care apar), procedăm la fel ca la celălalt algoritm, adică reunim ce găsim în tabel pe aceeași coloană și pe liniile potrivite stărilor componente din starea-mulțime.
- Stările finale ale noului AFD obținut, vor fi acele stări-mulțime (pot avea și un singur element, nu neapărat mai multe) care conțin cel puțin una din stările care erau finale pentru AFN-ul inițial. **În plus**, trebuie să verificăm dacă automatul inițial accepta cuvântul vid λ (adică dacă $\langle q_0 \rangle \cap F_{AFN-\lambda} \neq \emptyset$). Dacă da, atunci starea inițială ($\langle q_0 \rangle$) va fi și stare finală.

EXEMPLU:

Plecăm de la același automat de mai sus.

Întâi trebuie calculate λ -închiderile tuturor stărilor automatului inițial.

(Am făcut asta mai sus, deci doar rescriu ce am obținut.)

$$\langle q_0 \rangle = \{q_0, q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$$

$$\langle q_1 \rangle = \{q_1, q_2, q_4, q_6\}$$

$$\langle q_2 \rangle = \{q_2, q_4, q_6\}$$

$$\langle q_3 \rangle = \{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$$

$$\langle q_4 \rangle = \{q_4, q_6\}$$

$$\langle q_5 \rangle = \{q_2, q_4, q_5, q_6\}$$

$$\langle q_6 \rangle = \{q_6\}$$

Avem tabelul pentru primele 7 linii obținut după cum urmează:

δ	$\lambda^* \cdot a \cdot \lambda^*$	$\lambda^* \cdot b \cdot \lambda^*$
q0	{q0, q1, q2, q3, q4, q5, q6}	{q2, q3, q4, q5, q6}
q1	{q2, q3, q4, q5, q6}	{q2, q4, q5, q6}
q2	{q2, q3, q4, q5, q6}	{q2, q4, q5, q6}
q3	{q2, q3, q4, q5, q6}	{q2, q3, q4, q5, q6}
q4	{q6}	{q2, q4, q5, q6}
q5	{q2, q3, q4, q5, q6}	{q2, q4, q5, q6}
q6	$\emptyset$	{q6}

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_0>,a)> &= <\delta(\{q_0,q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\},a)> \\
&= <\{\delta(q_0,a)\} \cup \{\delta(q_2,a)\} \cup \{\delta(q_3,a)\} \cup \{\delta(q_4,a)\} \cup \{\delta(q_5,a)\} \cup \{\delta(q_6,a)\}> \\
&= <\{q_0,q_1\} \cup \{q_3\} \cup \{q_6\} \cup \{q_6\} \cup \{q_6\} \cup \emptyset> = <\{q_0,q_1,q_3,q_6\}> \\
&= <q_0> \cup <q_1> \cup <q_3> \cup <q_6> \\
&= \{q_0,q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_1,q_2,q_4,q_6\} \cup \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_0,q_1,q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_0>,b)> &= <\delta(\{q_0,q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\},b)> \\
&= <\{\delta(q_0,b)\} \cup \{\delta(q_2,b)\} \cup \{\delta(q_3,b)\} \cup \{\delta(q_4,b)\} \cup \{\delta(q_5,b)\} \cup \{\delta(q_6,b)\}> \\
&= <\{q_2\} \cup \emptyset \cup \{q_3,q_6\} \cup \{q_5\} \cup \{q_2\} \cup \{q_6\}> = <\{q_2,q_3,q_5,q_6\}> \\
&= <q_2> \cup <q_3> \cup <q_5> \cup <q_6> \\
&= \{q_2,q_4,q_6\} \cup \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_2,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_1>,a)> &= <\delta(\{q_1,q_2,q_4,q_6\},a)> \\
&= <\{\delta(q_1,a)\} \cup \{\delta(q_2,a)\} \cup \{\delta(q_4,a)\} \cup \{\delta(q_6,a)\}> \\
&= <\emptyset \cup \{q_3\} \cup \{q_6\} \cup \emptyset> = <\{q_3,q_6\}> \\
&= <q_3> \cup <q_6> \\
&= \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_1>,b)> &= <\delta(\{q_1,q_2,q_4,q_6\},b)> \\
&= <\{\delta(q_1,b)\} \cup \{\delta(q_2,b)\} \cup \{\delta(q_4,b)\} \cup \{\delta(q_6,b)\}> \\
&= <\emptyset \cup \emptyset \cup \{q_5\} \cup \{q_6\}> = <\{q_5,q_6\}> \\
&= <q_5> \cup <q_6> \\
&= \{q_2,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_2>,a)> &= <\delta(\{q_2,q_4,q_6\},a)> \\
&= <\{\delta(q_2,a)\} \cup \{\delta(q_4,a)\} \cup \{\delta(q_6,a)\}> \\
&= <\{q_3\} \cup \{q_6\} \cup \emptyset> = <\{q_3,q_6\}> \\
&= <q_3> \cup <q_6> \\
&= \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_2>,b)> &= <\delta(\{q_2,q_4,q_6\},b)> \\
&= <\{\delta(q_2,b)\} \cup \{\delta(q_4,b)\} \cup \{\delta(q_6,b)\}> \\
&= <\emptyset \cup \{q_5\} \cup \{q_6\}> = <\{q_5,q_6\}> \\
&= <q_5> \cup <q_6> \\
&= \{q_2,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_3>,a)> &= <\delta(\{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\},a)> \\
&= <\{\delta(q_2,a)\} \cup \{\delta(q_3,a)\} \cup \{\delta(q_4,a)\} \cup \{\delta(q_5,a)\} \cup \{\delta(q_6,a)\}> \\
&= <\{q_3\} \cup \{q_6\} \cup \{q_6\} \cup \{q_6\} \cup \emptyset> = <\{q_3,q_6\}> \\
&= <q_3> \cup <q_6> \\
&= \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_3>,b)> &= <\delta(\{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\},b)> \\
&= <\{\delta(q_2,b)\} \cup \{\delta(q_3,b)\} \cup \{\delta(q_4,b)\} \cup \{\delta(q_5,b)\} \cup \{\delta(q_6,b)\}> \\
&= <\emptyset \cup \{q_3,q_6\} \cup \{q_5\} \cup \{q_2\} \cup \{q_6\}> = <\{q_2,q_3,q_5,q_6\}> \\
&= <q_2> \cup <q_3> \cup <q_5> \cup <q_6> \\
&= \{q_2,q_4,q_6\} \cup \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_2,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_4>,a)> &= <\delta(\{q_4,q_6\},a)> = <\{\delta(q_4,a)\} \cup \{\delta(q_6,a)\}> \\
&= <\{q_6\} \cup \emptyset> = <\{q_6\}> = <q_6> = \{q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_4>,b)> &= <\delta(\{q_4,q_6\},b)> = <\{\delta(q_4,b)\} \cup \{\delta(q_6,b)\}> \\
&= <\{q_5\} \cup \{q_6\}> = <\{q_5,q_6\}> = <q_5> \cup <q_6> = \{q_2,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_5>,a)> &= <\delta(\{q_2,q_4,q_5,q_6\},a)> \\
&= <\{\delta(q_2,a)\} \cup \{\delta(q_4,a)\} \cup \{\delta(q_5,a)\} \cup \{\delta(q_6,a)\}> \\
&= <\{q_3\} \cup \{q_6\} \cup \{q_6\} \cup \emptyset> = <\{q_3,q_6\}> \\
&= <q_3> \cup <q_6> \\
&= \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_3,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
<\delta(<q_5>,b)> &= <\delta(\{q_2,q_4,q_5,q_6\},b)> \\
&= <\{\delta(q_2,b)\} \cup \{\delta(q_4,b)\} \cup \{\delta(q_5,b)\} \cup \{\delta(q_6,b)\}> \\
&= <\emptyset \cup \{q_5\} \cup \{q_2\} \cup \{q_6\}> = <\{q_2,q_5,q_6\}> \\
&= <q_2> \cup <q_5> \cup <q_6> \\
&= \{q_2,q_4,q_6\} \cup \{q_2,q_4,q_5,q_6\} \cup \{q_6\} = \{q_2,q_4,q_5,q_6\}
\end{aligned}$$

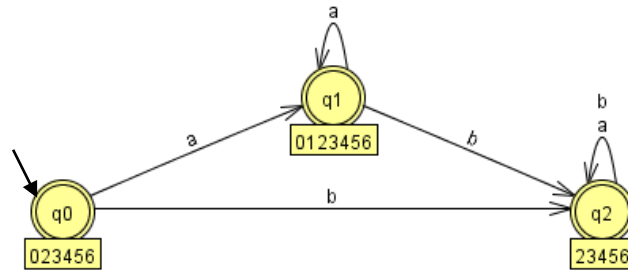
$$<\delta(<q_6>,a)> = <\delta(\{q_6\},a)> = <\{\delta(q_6,a)\}> = <\emptyset> = \emptyset$$

$$<\delta(<q_6>,b)> = <\delta(\{q_6\},b)> = <\{\delta(q_6,b)\}> = <\{q_6\}> = <q_6> = \{q_6\}$$

Apoi calculăm liniile următoare, corespunzătoare noilor stări-mulțime, pe măsură ce ele apar în automat. Începem cu starea inițială, $\langle q_0 \rangle = q_{023456}$.

δ	$\lambda^* \cdot a \cdot \lambda^*$	$\lambda^* \cdot b \cdot \lambda^*$
q_0	$\{q_0, q_1, q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$	$\{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$
q_1	$\{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$	$\{q_2, q_4, q_5, q_6\}$
q_2	$\{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$	$\{q_2, q_4, q_5, q_6\}$
q_3	$\{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$	$\{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$
q_4	$\{q_6\}$	$\{q_2, q_4, q_5, q_6\}$
q_5	$\{q_2, q_3, q_4, q_5, q_6\}$	$\{q_2, q_4, q_5, q_6\}$
q_6	$\emptyset$	$\{q_6\}$
q_{023456}	$q_{0123456}$	q_{23456}
$q_{0123456}$	$q_{0123456}$	q_{23456}
q_{23456}	q_{23456}	q_{23456}

Vom obține în final automatul AFD următor.

Automatul inițial avea stările finale $F_{AFN-\lambda} = \{q_2, q_6\}$, deci în noul automat vom avea stările finale $F_{AFD} = \{q_{023456}, q_{0123456}, q_{23456}\}$.

Obs: Limbajul acceptat de acest automat este $L = \{a,b\}^*$, adică orice cuvinte formate cu literele a și b în orice ordine, cuvinte de orice lungime, inclusiv zero.

Obs: Cred că la seminar am uitat să punem și tranziția de la q_5 la q_2 cu b , așa că pot exista mici diferențe la calculele intermediare, dar rezultatul final este același.

Automatul minimal

Se pornește de la un AFD complet definit (adică pentru orice stare din mulțimea Q și pentru orice caracter din alfabetul Σ , funcția δ este definită).

Ideea algoritmului este de a găsi acele stări care au comportament echivalent, pentru a le grupa și a obține o unică stare nouă în locul acestora.

- Două stări sunt „**echivalente**” dacă pentru orice cuvânt am alege, plecând din cele două stări, fie ajungem în două stări finale, fie ajungem în două stări nefinale.

$$\forall p, q \in Q, p \equiv q \Leftrightarrow [\forall w \in \Sigma^*, \delta(p, w) \in F \leftrightarrow \delta(q, w) \in F]$$
- Două stări sunt „**separabile**” dacă există un cuvânt pentru care plecând din cele două stări ajungem într-o stare finală și într-una nefinală.

$$\forall p, q \in Q, p \not\equiv_w q \Leftrightarrow [\exists w \in \Sigma^*, \delta(p, w) \in F \leftrightarrow \delta(q, w) \notin F]$$

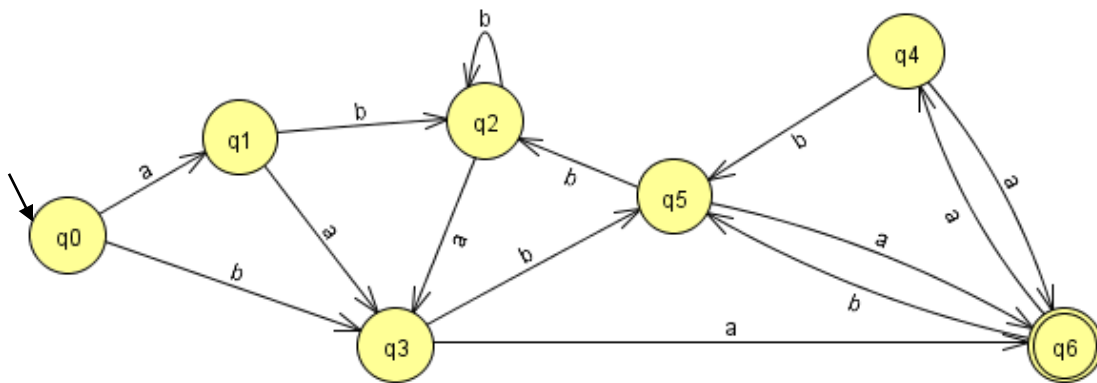
Vom construi un tabel, pe linii și pe coloane având stările automatului inițial. Vom completa tabelul pentru fiecare pereche de stări (q_i, q_j) , având $i > j$, cu un cuvânt prin care cele două stări sunt separabile. Dacă nu vom găsi un astfel de cuvânt atunci acele stări sunt echivalente.

Vom completa tabelul căutând cuvintele recursiv, în ordinea crescătoare a lungimii lor. Cuvintele de lungime k le vom obține cu ajutorul celor de lungime $k-1$ calculate anterior.

Obs: Două stări sunt separabile prin cuvântul vid λ (de lungime zero), dacă una din ele este finală și cealaltă este nefinală în automatul inițial.

EXEMPLU:

Fie automatul AFD complet definit:

Pas 0: Căutăm perechile de stări separabile prin cuvântul λ de lungime zero. Avem o singură stare finală în acest exemplu, deci ea va fi separabilă prin λ de toate celelalte stări, care sunt nefinale. Completăm în tabel, pentru toate perechile (q_6, q_i) , $0 \leq i \leq 5$.

	q_0	q_1	q_2	q_3	q_4	q_5	q_6
q_0							
q_1							
q_2							
q_3							
q_4							
q_5							
q_6	λ	λ	λ	λ	λ	λ	

Pas 1: Căutăm cuvinte de lungime 1.

Avem $\delta(q_0, a) = q_1 \notin F$; $\delta(q_1, a) = q_3 \notin F$; $\delta(q_2, a) = q_3 \notin F$;
 $\delta(q_3, a) = q_6 \in F$; $\delta(q_4, a) = q_6 \in F$; $\delta(q_5, a) = q_6 \in F$

Rezultă că orice stare din mulțimea $\{q_0, q_1, q_2\}$ va fi separabilă de orice stare din mulțimea $\{q_3, q_4, q_5\}$ prin cuvântul "a".

(Observăm că toate tranzițiile cu "b" merg către stări nefinale, deci nu va exista nicio pereche de stări care să fie separabile prin cuvântul "b".)

Obs: E posibil să fie separabile și prin altceva, dar este suficient să găsim un singur cuvânt.

	q ₀	q ₁	q ₂	q ₃	q ₄	q ₅	q ₆
q ₀							
q ₁							
q ₂							
q ₃	a	a	a				
q ₄	a	a	a				
q ₅	a	a	a				
q ₆	λ	λ	λ	λ	λ	λ	

Pas 2: Căutăm cuvinte de lungime 2.

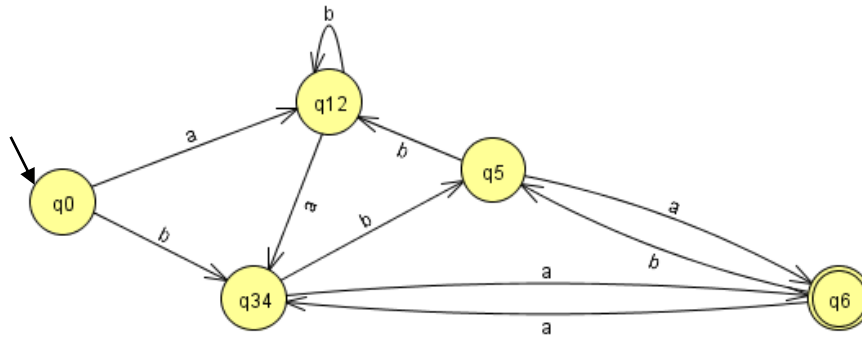
- Perechea (q₁, q₀) cu caracterul "a" ajunge în perechea (q₃, q₁). Dar q₃ și q₁ erau separabile prin "a". Rezultă că stările q₁ și q₀ vor fi separabile prin cuvântul "aa" (*obținut prin concatenarea caracterului încercat și a fostului cuvânt calculat în tabel*).
- Perechea (q₂, q₀) cu caracterul "a" ajunge în perechea (q₃, q₁). Dar q₃ și q₁ erau separabile prin "a". Rezultă că stările q₁ și q₀ vor fi separabile prin cuvântul "aa".
- Perechea (q₂, q₁) cu caracterul "a" ajunge în perechea (q₃, q₃), iar cu caracterul "b" ajunge în perechea (q₂, q₂). *Observăm* că dacă după citirea primului caracter (indiferent dacă este "a" sau "b"), ambele drumuri pornesc din același loc, nu au cum să se mai ramifice în continuare. Rezultă că aceste două stări, q₂ și q₁, sunt echivalente.
- Perechea (q₄, q₃) cu caracterul "a" ajunge în perechea (q₆, q₆), iar cu caracterul "b" ajunge în perechea (q₅, q₅). Cu aceeași observație ca mai devreme, rezultă că stările q₄ și q₃ sunt echivalente.
- Perechea (q₅, q₃) cu caracterul "a" ajunge în perechea (q₆, q₆), dar cu caracterul "b" ajunge în perechea (q₂, q₅). Perechea (q₂, q₅) era separabilă prin "a". Rezultă, prin concatenare, că stările q₅ și q₃ sunt separabile prin "ba".
- Perechea (q₅, q₄) cu caracterul "a" ajunge în perechea (q₆, q₆), dar cu caracterul "b" ajunge în perechea (q₂, q₅). Perechea (q₂, q₅) era separabilă prin "a". Rezultă, prin concatenare, că stările q₅ și q₄ sunt separabile prin "ba".

	q ₀	q ₁	q ₂	q ₃	q ₄	q ₅	q ₆
q ₀							
q ₁	aa						
q ₂	aa	∅					
q ₃	a	a	a				
q ₄	a	a	a	∅			
q ₅	a	a	a	ba	ba		
q ₆	λ	λ	λ	λ	λ	λ	

Am terminat de completat tabelul și am obținut stări echivalente: $q_1 \equiv q_2$ și $q_3 \equiv q_4$.

Automatul AFD minimal obținut va avea $Q = \{q_0, q_{12}, q_{34}, q_5, q_6\}$ și $F = \{q_6\}$.
Tranzițiile le desenăm conform automatului inițial, dar ținând cont de această grupare a stărilor.

Condiții asupra numărului de apariții ale unui caracter într-un cuvânt

Notăm cu $|w|_a$ numărul de apariții ale caracterului „a” în cuvântul „w”.

Obs: În general, când avem limbaje definite cu astfel de condiții asupra numărului de apariții ale unui caracter, sugestia pentru a putea construi mai ușor automatul este să folosim niște indici la stări pentru o codificare cât mai intuitivă a cuvintelor din limbaj.

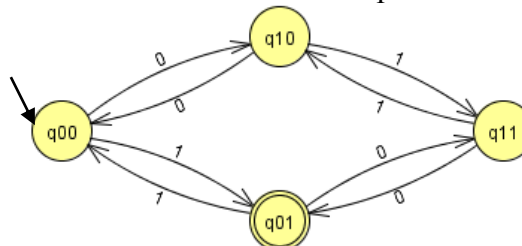
Atenție! Nu confundați exemplele următoare cu cele din primul seminar, în sensul de a încerca să descrieți limbajele acestea cu expresii asemănătoare cu acelea cu puteri. Acolo existau în plus restricții asupra poziției literelor în cuvânt (de exemplu toate a-urile la început și apoi toate b-urile). Aici nu contează ordinea literelor, ci doar numărul lor.

EXEMPLE:

$$L_1 = \{w \in \{0,1\}^* \mid |w|_0 = \text{par}, |w|_1 = \text{impar}\}$$

Ideea de rezolvare este ca fiecare stare să aibă doi indici, egali cu restul împărțirii la 2 a numărului de apariții ale caracterului “0”, respectiv ale caracterului “1”.

Starea finală va fi q_{01} pentru că ea codifică numărul par de 0-uri și impar de 1-uri.

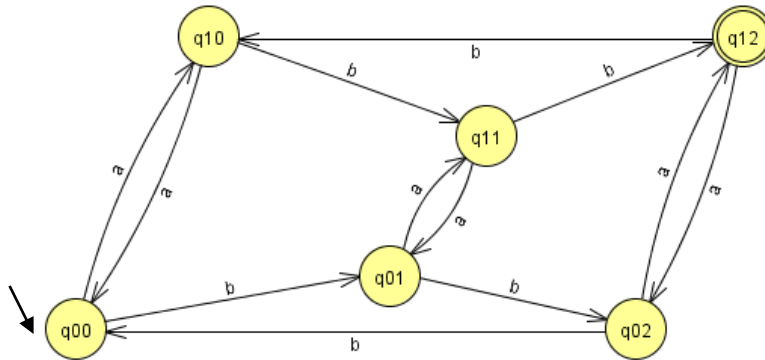
Obs: Pentru că nu există nicio altă restricție asupra formei cuvântului, automatul va fi *complet definit*, adică în orice stare am fi trebuie să avem tranziții cu toate caracterele din alfabet.

$$L_2 = \{w \in \{a,b\}^* a \hat{.} \mid |w|_a = 2n+1, |w|_b = 3m+2, n \geq 0, m \geq 0\}$$

Obs:

- Fiecare stare va avea doi indici pentru că alfabetul are două elemente și ambele au condiții atașate.
- Primul indice, corespunzător caracterului “a”, va lua valori în mulțimea resturilor împărțirii la 2, deoarece coeficientul necunoscutei “n” este 2. Al doilea indice, corespunzător caracterului “b”, va lua valori în mulțimea resturilor împărțirii la 3, deoarece coeficientul necunoscutei “m” este 3.
- Numărul de stări va fi egal cu produsul numerelor ce reprezintă cardinalele mulțimilor în care iau valori indicii, în cazul acesta $2 \cdot 3 = 6$.

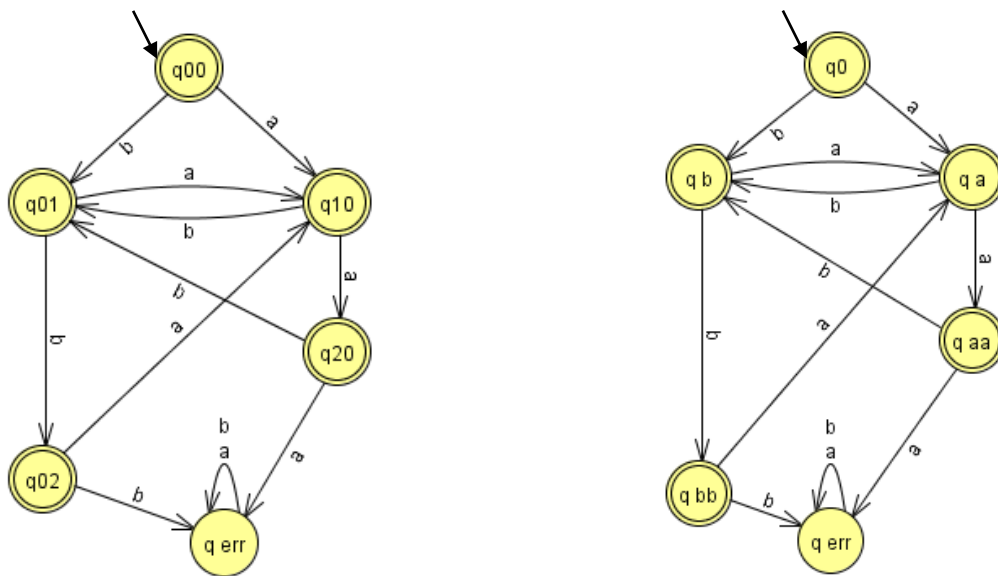
Starea finală va fi q_{12} , deoarece termenii liberi sunt “+ 1” și “+ 2”.

$$L_3 = \{w \in \{a,b\}^* a \hat{.} \mid aaa \text{ și } bbb \text{ nu apar în } w\}$$

Obs: Acest limbaj ar mai putea fi scris și $L_3 = \{\lambda, b, bb\} \cdot (\{a, aa\} \cdot \{b, bb\})^* \cdot \{\lambda, a, aa\}$.

Sunteți de acord că e adevărat? Știți să explicați cum am ajuns la acea expresie ?

~ Seminar 3 ~

(Expresii regulate; Transformarea expresie_regulată $\rightarrow$ automat_finit
Transformarea automat_finit $\rightarrow$ expresie_regulată ; Gramatici ; Gramatici regulate)

Expresii regulate

Se numește familia expresiilor regulate peste Σ și se notează $REX(\Sigma)$ mulțimea de cuvinte peste alfabetul $\Sigma \cup \{ (,), +, \cdot, *, \emptyset, \lambda \}$ definită recursiv astfel:

- i) $\emptyset, \lambda \in REX$; $a \in REX$ pentru $\forall a \in \Sigma$
- ii) $e_1, e_2 \in REX \Rightarrow (e_1 + e_2) \in REX$
- iii) $e_1, e_2 \in REX \Rightarrow (e_1 \cdot e_2) \in REX$
- iv) $e \in REX \Rightarrow (e^*) \in REX$

Precedența operațiilor $*, \cdot, +$

Obs: Atenție la ordinea în care se evaluează operațiile: întâi stelarea, apoi concatenarea și apoi reuniunea. (Dacă vrei să fii siguri că nu le încurcați, puteți să faceți o analogie cu operațiile aritmetice, unde se evaluează întâi ridicarea la putere, apoi înmulțirea și apoi adunarea.)

Transformarea expresie_regulată $\rightarrow$ automat_finit

Expresie regulată	Limbaj	Automat finit
$\emptyset$	$\emptyset$	$Q = \{q_0\}, F = \emptyset, \delta = \emptyset$
λ	$\{\lambda\}$	$Q = \{q_0\}, F = \{q_0\}, \delta = \emptyset$
a	$\{a\}, a \in \Sigma$	$Q = \{q_0, q_1\}, F = \{q_1\}, \delta(q_0, a) = q_1$
$e_1 + e_2$	$L(e_1 + e_2)$ $= L(e_1) \cup L(e_2)$	$Q = Q_1 \cup Q_2 \cup \{q_0\}; F = F_1 \cup F_2; V = V_1 \cup V_2;$ $\delta = \delta_1 \cup \delta_2 \cup \{\delta(q_0, \lambda) = \{q_{01}, q_{02}\}\}$
$e_1 \cdot e_2$	$L(e_1 \cdot e_2)$ $= L(e_1) \cdot L(e_2)$	$Q = Q_1 \cup Q_2, q_0 = q_{01}; F = F_2; V = V_1 \cup V_2;$ $\delta = \delta_1 \cup \delta_2 \cup \{\delta(q_{f1}, \lambda) = q_{02}, \text{pentru } \forall q_{f1} \in F_1\}$
$(e_1)^*$	$L(e_1^*) = (L(e_1))^*$	$Q = Q_1 \cup \{q_0\}; F = \{q_0\}; V = V_1;$ $\delta = \delta_1 \cup \{\delta(q_0, \lambda) = q_{01}\} \cup \{\delta(q_{f1}, \lambda) = q_0, \text{pentru } \forall q_{f1} \in F_1\}$

Descrierea în cuvinte a ultimelor trei linii ale tabelului o găsiți în acest document la pagina 9 ([compunerea automatelor finite](#)).

Obs: La construirea automatelor compuse se ține cont de precedența operațiilor (întâi stelarea, apoi concatenarea, apoi reuniunea) și de parantezele din expresie.

Transformarea automat_finit → expresie_regulată

Se numește *EFA (automat finit extins)*, $M = (Q, \Sigma, et, q_0, F)$, unde, la fel ca la celelalte automate finite, Q este mulțimea stărilor, Σ este alfabetul, q_0 este starea inițială, F este mulțimea stărilor finale. Aici avem funcția de etichetare $et : Q \times Q \rightarrow REX(\Sigma)$.

Notăm $et(p, q)$ prin e_{pq} .

Ideea algoritmului este de a transforma automatul finit într-un automat finit extins, și apoi a elimina una câte una stările până ajungem la o expresie regulată echivalentă cu automatul inițial.

- Dacă există tranziții care ajung în starea inițială, atunci se adaugă la automat o nouă stare care va fi inițială și va avea o λ -tranziție către fosta stare inițială.
- Dacă există mai multe stări finale, atunci se adaugă la automat o nouă stare care va fi singura finală și va avea λ -tranziții din toate fostele stări finale către ea.
- Se elimină pe rând, una câte una, toate stările în afară de cea inițială și cea finală. Presupunem că vrem să eliminăm starea q_k și că există etichetele $et(q_i, q_k)$, $et(q_k, q_j)$ și eventual bucla $et(q_k, q_k)$. Atunci obținem noua etichetă între stările q_i și q_j reunind (fosta etichetă directă de la q_i la q_j) cu (“eticheta de la q_i la q_k ” concatenată cu “stelarea etichetei buclei de la q_k la q_k ” concatenată cu “eticheta de la q_k la q_j ”).
- Atunci când rămân doar două stări, se elimină bucla stării finale, dacă există. Concatenând (expresia obținută între starea inițială și cea finală) cu (stelarea expresiei de pe bucla stării finale) obținem răspunsul final.

În practică, vom calcula etichetele folosind un tabel cu numărul de coloane complete egal cu numărul de stări ale automatului, și cu numărul de linii egal cu pătratul numărului de stări ale automatului.

Obs: Atenție, stările automatului vor fi numerotate începând de la q_1 (care va fi starea inițială).

Notăm cu R_{ij}^k expresia regulată ce se obține plecând din starea q_i , ajungând în starea q_j și având ca stări intermediare primele k stări (adică $q_1, q_2, \dots, q_k$).

Tabelul va conține la capete de linii toate perechile posibile (q_i, q_j) cu i și j între 1 și $|Q|$, iar la capete de coloană toți k , cu k de la 0 la $|Q| - 1$.

Tabelul va fi calculat coloană cu coloană, pentru că valorile coloanei curente se calculează în funcție de valori aflate pe coloana precedentă.

Prima coloană se calculează astfel:

$$R_{ij}^0 = \begin{cases} \{a \in V \mid \delta(q_i, a) = q_j\}, & \text{dacă } i \neq j \\ \{\lambda\} \cup \{a \in V \mid \delta(q_i, a) = q_j\}, & \text{dacă } i = j \end{cases}$$

Următoarele coloane se calculează astfel:

(coloana curentă $k+1$ în funcție de coloana precedentă k)

$$R_{ij}^{k+1} = R_{ij}^k \cup R_{ik+1}^k \cdot (R_{k+1,k+1}^k)^* \cdot (R_{k+1,j}^k)$$

Răspunsul final, expresia regulată căutată, va fi obținută calculând $\bigcup_{f \in F} R_{1f}^{|Q|}$, adică

reuniunea etichetelor de la starea inițială la toate stările finale, având ca stări intermediare toate stările automatului.

Câteva formule utile

(A) $e \cdot \emptyset = \emptyset$; $\emptyset \cdot e = \emptyset$ ($\emptyset$ este pentru concatenare cum este 0 pentru înmulțire)

(B) $e \cdot \lambda = e$; $\lambda \cdot e = e$ (λ este pentru concatenare cum este 1 pentru înmulțire)

(C) $e^* \cdot e = e^+$; $e \cdot e^* = e^+$

(D) $\{e_1, e_2\}^* = (e_1 + e_2)^* = (e_1^* \cdot e_2^*)^*$ (formulă valabilă pentru oricâte expresii, nu doar 2)

(E) $e_1 \cdot (e_2 + e_3) = (e_1 \cdot e_2) + (e_1 \cdot e_3)$; $(e_1 + e_2) \cdot e_3 = (e_1 \cdot e_3) + (e_2 \cdot e_3)$

EXEMPLU:

Se dă automatul finit următor și se dorește obținerea expresiei regulate care îi corespunde, folosind tabelul descris anterior.

Avem două stări, deci tabelul va avea $2^2 = 4$ linii și 2 coloane complete (plus eventual una incompletă pentru răspunsul final).

R_{ij}^{k+1}	$k+1 = 0$	$k+1 = 1$	$k+1 = 2$
$r_{ij} = r_{11}$	$1 + \lambda$		
$r_{ij} = r_{12}$	0		
$r_{ij} = r_{21}$	$\emptyset$		
$r_{ij} = r_{22}$	λ		

(a) Calculăm prima coloană, pentru $k+1 = 0$.

- Dacă indicii i și j sunt diferiți, atunci căutăm tranzițiile de la q_i la q_j și scriem în tabel (pe linia corespunzătoare lui r_{ij}) expresia obținută prin reuniunea acelor caractere de pe tranziții.

Deci $R_{12}^0 = 0$, $R_{21}^0 = \emptyset$.

- Dacă indicii i și j sunt egali, căutăm bucele stării $q_i = q_j$ și scriem în tabel expresia obținută prin reuniunea acelor caractere de pe bucle și a caracterului λ .

Deci $R_{11}^0 = 1 + \lambda$, $R_{22}^0 = \lambda$.

(b) Calculăm a doua coloană, pentru $k+1 = 1$.

$$R_{11}^1 = R_{11}^0 \cup R_{11}^0 \cdot (R_{11}^0)^* \cdot R_{11}^0 = (1 + \lambda) \cup (1 + \lambda) \cdot (1 + \lambda)^* \cdot (1 + \lambda)$$

Dacă notăm $(1 + \lambda)$ cu b ,

$$\text{avem } b \cup b \cdot b^* \cdot b = b^1 \cup \{b^n \mid n \geq 2\} = \{b^n \mid n \geq 1\} = b^+ = (1 + \lambda)^+$$

Putem aplica formula (C) și avem $(1 + \lambda)^+ = (1 + \lambda)^* \cdot (1 + \lambda)$

Apoi putem aplica formula (D) pentru prima parte și obținem $(1^* \cdot \lambda^*)^* \cdot (1 + \lambda)$

Dar $\lambda^* = \lambda$ și conform formulei (B) prima paranteză este egală cu 1^* , deci vom avea

$(1^*)^* \cdot (1 + \lambda) = 1^* \cdot (1 + \lambda)$. Aplicăm formula (E) (și apoi (C) și (B)) și obținem

$(1^* \cdot 1) + (1^* \cdot \lambda) = 1^+ + 1^* = \{1^n \mid n \geq 1\} \cup \{1^n \mid n \geq 0\} = \{1^n \mid n \geq 0\} = 1^*$ pe care îl trecem în tabel.

$$R_{12}^1 = R_{12}^0 \cup R_{11}^0 \cdot (R_{11}^0)^* \cdot R_{12}^0 = 0 \cup (1 + \lambda) \cdot (1 + \lambda)^* \cdot 0$$

Aplicăm formula (C) și obținem $0 \cup (1 + \lambda)^+ \cdot 0$, care este echivalent după cum am aflat

mai sus cu $0 \cup 1^* \cdot 0 = \lambda \cdot 0 \cup 1^* \cdot 0 = \lambda \cdot 0 + 1^* \cdot 0 = (\lambda + 1^*) \cdot 0 = 1^* \cdot 0$

$$R_{21}^1 = R_{21}^0 \cup R_{21}^0 \cdot (R_{11}^0)^* \cdot R_{11}^0 = \emptyset \cup \emptyset \cdot (1 + \lambda)^* \cdot (1 + \lambda)$$

Aplicăm formula (A) și avem $\emptyset \cup \emptyset = \emptyset$

$$R_{22}^1 = R_{22}^0 \cup R_{21}^0 \cdot (R_{11}^0)^* \cdot R_{12}^0 = \lambda \cup \emptyset \cdot (1 + \lambda)^* \cdot 0 = \lambda \cup \emptyset = \lambda$$

R_{ij}^{k+1}	$k+1 = 0$	$k+1 = 1$	$k+1 = 2$
$r_{ij} = r_{11}$	$1 + \lambda$	1^*	
$r_{ij} = r_{12}$	0	$1^* \cdot 0$	$1^* \cdot 0$
$r_{ij} = r_{21}$	$\emptyset$	$\emptyset$	
$r_{ij} = r_{22}$	λ	λ	

(c) Calculăm ultima coloană, cea incompletă, pentru $k+1 = 2$.

Singura stare finală este q_2 , deci avem de calculat doar eticheta de la starea q_1 (cea inițială) la starea q_2 . (Dacă aveam mai multe stări finale, calculam pentru fiecare câte o expresie și apoi le reunim.)

$$R_{12}^2 = R_{12}^1 \cup R_{12}^1 \cdot (R_{22}^1)^* \cdot R_{22}^1 = (1^* \cdot 0) \cup (1^* \cdot 0) \cdot \lambda^* \cdot \lambda = (1^* \cdot 0) \cup (1^* \cdot 0) = 1^* \cdot 0$$

Deci expresia regulată corespunzătoare automatului dat este $1^* \cdot 0$.

Gramatici

$G = (N, T, S, P)$

$N = \{A, B, C, \dots\}$ mulțimea de simboluri neterminale

$T = \{a, b, c, \dots\}$ mulțimea de simboluri terminale

$S \in N$ simbolul de start

P mulțimea de producții (sau reguli de producție)

Modul în care este definită funcția P determină diferite tipuri de gramatici.

Gramatici independente de context (GIC) / Context-free grammars (CFG)

$$P \subseteq N \times (N \cup T)^*$$

Cazuri particulare de gramatici independente de context:

Gramatici liniare

Au producții de tipurile $A \rightarrow x$, cu $x \in T^*$ și $A \in N$
 $A \rightarrow xBy$, cu $x, y \in T^*$ și $A, B \in N$

Gramatici liniare la dreapta

Au producții de tipurile $A \rightarrow x$, cu $x \in T^*$ și $A \in N$
 $A \rightarrow xB$, cu $x \in T^*$ și $A, B \in N$

Gramatici liniare la stânga

Au producții de tipurile $A \rightarrow x$, cu $x \in T^*$ și $A \in N$
 $A \rightarrow Bx$, cu $x \in T^*$ și $A, B \in N$

Gramatici regulate

O gramatică se numește regulată dacă este liniară la dreapta sau liniară la stânga.

Dar pentru că gramaticile liniare la dreapta și cele liniare la stânga definesc același set de limbaje, atunci în general ne referim la cele liniare la dreapta.

$$A \rightarrow \lambda$$

Deci gramaticile regulate au producții de tipurile $A \rightarrow a$

$$A \rightarrow aB, \text{ cu } a \in T \text{ și } A, B \in N$$

Obs: Putem grupa mai multe producții care au același membru stâng și putem scrie pe scurt $A \rightarrow \lambda | a | aB$, cu $a \in T$ și $A, B \in N$

EXEMPLE (gramatici regulate):

Vom relua acele exemple din primul seminar pentru care am construit automate finite (pagina 5 din acest document), pentru a vedea corespondența strânsă dintre automate finite și gramatici regulate (dintre stări și neterminale; tranziții și producții).

Obs: Vom scrie pe scurt, doar producțiile, acolo unde nu există risc de confuzii (adică se înțelege clar că literele mari sunt neterminale, literele mici sunt terminale, iar simbolul de start este S).

$$\mathbf{L1 = a^* = \{a^n, n \geq 0\} = \{\lambda = a^0, a = a^1, aa = a^2, aaa = a^3, aaaa = a^4, \dots\}}$$

$$S \rightarrow aS \mid \lambda$$

$$\mathbf{L2 = a^+ = \{a^n, n \geq 1\} = \{a = a^1, aa = a^2, aaa = a^3, aaaa = a^4, \dots\}}$$

$$S \rightarrow aS \mid a$$

$$\mathbf{L3 = \{a^{2n}, n \geq 0\} = \{\lambda = a^0, aa = a^2, aaaa = a^4, aaaaaa = a^6, \dots\}}$$

$$S \rightarrow aA \mid \lambda$$

$$A \rightarrow aS$$

$$\mathbf{L4 = \{a^{2n+1}, n \geq 0\} = \{a = a^1, aaa = a^3, aaaaa = a^5, \dots\}}$$

$$S \rightarrow aA \mid a \quad \text{sau} \quad S \rightarrow aA$$

$$A \rightarrow aS \quad \text{sau} \quad A \rightarrow aS \mid \lambda$$

$$\mathbf{L5 = \{a^{2n}, n \geq 1\} = \{aa = a^2, aaaa = a^4, aaaaaa = a^6, \dots\}}$$

$$S \rightarrow aA \quad \text{sau} \quad S \rightarrow aA$$

$$A \rightarrow aS \mid a \quad \text{sau} \quad A \rightarrow aB \mid a \quad \text{sau} \quad A \rightarrow aB$$

$$B \rightarrow aA \quad \text{sau} \quad B \rightarrow aA \mid \lambda$$

$$\mathbf{L6 = \{a^{2n+1}, n \geq 1\} = \{aaa = a^3, aaaaa = a^5, aaaaaa = a^7, \dots\}}$$

$$S \rightarrow aA \quad \text{sau} \quad S \rightarrow aA$$

$$A \rightarrow aB \quad \text{sau} \quad A \rightarrow aS \mid aB$$

$$B \rightarrow aA \mid a \quad \text{sau} \quad B \rightarrow a$$

$$\mathbf{L7 = \{a^{2n} b^{3m}, n \geq 0, m \geq 0\}}$$

$$= \{\lambda, a^2, a^4, a^6, a^8, \dots, b^3, b^6, b^9, b^{12}, \dots, a^2b^3, a^2b^6, a^4b^3, a^4b^6, a^6b^3, a^6b^6, \dots\}$$

$$S \rightarrow aA \mid bB \mid \lambda \quad \text{sau} \quad S \rightarrow aA \mid bB \mid \lambda$$

$$A \rightarrow aS \quad \text{sau} \quad A \rightarrow aS$$

$$B \rightarrow bC \quad \text{sau} \quad B \rightarrow bC$$

$$C \rightarrow bD \quad \text{sau} \quad C \rightarrow bD \mid b$$

$$D \rightarrow bB \mid \lambda \quad \text{sau} \quad D \rightarrow bB$$

Analogia între automate finite și gramatici regulate

- i) La limbajele L1 și L2, unde avem cuvinte de forma a^n :
  - la automate avem buclă (adică tranziție de la o stare către ea însăși)
  - la gramatici avem o producție în care același neterminal apare și în membrul stâng și în cel drept al producției
- ii) La limbajele L3 – L10, unde la putere avem și un coeficient număr natural (2 pentru a-uri și 3 pentru b-uri):
  - la automate avem circuit de lungime egală cu coeficientul între stări diferite
  - la gramatici avem circuit de lungime egală cu coeficientul între neterminale diferite
- iii) Dar ce se întâmplă dacă avem limbaje definite folosind condiții asupra numărului de apariții ale caracterelor în cuvinte ?
  - la automate ideea era să folosim indici la stări, câte unul pentru fiecare condiție
  - la gramatici ideea este să folosim indici la neterminale, câte unul pentru fiecare condiție

~ Seminar 4 ~

(Exemple cu gramatici independente de context GIC ;
Transformarea GIC $\rightarrow$ gramatică în F.N. Chomsky ;
Automatul Push-Down / Automatul Stivă)

EXEMPLE (gramatici independente de context):

În general, trebuie să lucrăm cu gramatici independente de context, pentru că nu putem cu gramatici regulate (respectiv, trebuie să lucrăm cu automate push-down, pentru că nu putem cu automate finite), atunci când limbajul conține cuvinte în care numărul de litere dintr-o parte a cuvântului depinde de numărul de litere din altă parte a cuvântului și deci avem nevoie să „controlăm” cumva acest număr de litere.

L1 = {aⁿbⁿ, n ≥ 0}

= {λ=a⁰b⁰, ab=a¹b¹, aabb=a²b², aaabbb=a³b³, aaaabbbb=a⁴b⁴, ...}

$$S \rightarrow a^{(1)}Sb^{(2)} \mid \lambda \quad \text{sau} \quad \begin{aligned} S &\rightarrow a^{(1)}Ab^{(2)} \mid \lambda \\ A &\rightarrow a^{(3)}Ab^{(4)} \mid \lambda \end{aligned}$$

Ideea acestei gramatici este de a genera cuvântul dinspre margini spre mijlocul lui, astfel pentru fiecare aplicare a producției (1) vor apărea un „a” și un „b”, iar între ele va rămâne S-ul pentru a continua generarea. La final, se aplică producția (2) pentru a nu mai avea neterminat în cuvântul obținut.

Cel mai mic cuvânt este într-adevăr cuvântul vid, pentru că putem aplica direct a doua producție fără să o aplicăm deloc pe prima.

L2 = {aⁿbⁿ, n ≥ 1}

= {ab=a¹b¹, aabb=a²b², aaabbb=a³b³, aaaabbbb=a⁴b⁴, ...}

$$S \rightarrow a^{(1)}Sb^{(2)} \mid ab \quad \text{sau} \quad \begin{aligned} S &\rightarrow a^{(1)}Ab^{(2)} \\ A &\rightarrow a^{(2)}Ab^{(3)} \mid \lambda \end{aligned}$$

Aici, cel mai mic cuvânt trebuie să fie „ab”, deci observăm că din ambele gramatici de la exemplul anterior au dispărut producțiile „S $\rightarrow$ λ”.

În prima soluție avem ca pas se oprire cuvântul „ab”, iar în a doua soluție suntem obligați să generăm cel puțin un „a” și un „b” (prin prima producție) înainte de a ne opri (cu a treia producție).

$$L3 = \{a^n b^{2n}, n \geq 1\}$$

$$= \{abb=a^1b^2, aabbbb=a^2b^4, aaabbbbb=a^3b^6, \dots\}$$

$$S \xrightarrow{(1)} aSbb \mid \xrightarrow{(2)} abb$$

Pentru fiecare „a” din prima parte a cuvântului trebuie să avem doi de „b” în a doua parte a cuvântului.

Deoarece avem „ $n \geq 1$ ”, pasul de oprire, a doua producție este cu „abb” în membrul drept.

Dacă era „ $n \geq 0$ ”, atunci a doua producție ar fi avut ca membru drept cuvântul vid.

$$L4 = \{a^{2n} b^k c^{3n}, n \geq 0, k \geq 1\}$$

$$= \{b=b^1, bb=b^2, bbb=b^3, bbbb=b^4, \dots, \\ aabccc=a^2b^1c^3, aabbccc=a^2b^2c^3, aabbbccc=a^2b^3c^3, aabbbbccc=a^2b^4c^3, \dots, \\ aaaabcccccc=a^4b^1c^6, aaaabbcccccc=a^4b^2c^6, aaaabbbcccccc=a^4b^3c^6, \dots\}$$

$$S \xrightarrow{(1)} aaSccc \mid \xrightarrow{(2)} bA$$

$$A \xrightarrow{(3)} bA \mid \xrightarrow{(4)} \lambda$$

Pentru fiecare „aa” de la începutul cuvântului trebuie să avem „ccc” la finalul lui, iar între ele vom avea „b”-uri. Deci aici vom folosi întâi neterminalul S pentru a genera „a”-urile și „c”-urile, iar apoi vom trece în alt neterminal cu ajutorul căruia vom genera „b”-urile. Observăm că avem „ $n \geq 0$ ”, deci nu trebuie să-l obligăm să aibă „a”-uri și „c”-uri, ci trebuie să îl lăsăm să treacă direct la „b”-uri.

Cel mai mic cuvânt este „b”: aplicăm producția (2) și apoi pe (4).

$$L5 = \{a^{2n} b^k c^{3n}, n \geq 1, k \geq 1\}$$

$$= \{aabccc=a^2b^1c^3, aabbccc=a^2b^2c^3, aabbbccc=a^2b^3c^3, aabbbbccc=a^2b^4c^3, \dots, \\ aaaabcccccc=a^4b^1c^6, aaaabbcccccc=a^4b^2c^6, aaaabbbcccccc=a^4b^3c^6, \dots\}$$

$$S \xrightarrow{(1)} aaSccc \mid \xrightarrow{(2)} aaAccc \quad \text{sau} \quad S \xrightarrow{(1)} aaSccc \mid \xrightarrow{(2)} aaAbccc \quad \text{sau} \quad S \xrightarrow{(1)} aaSccc \mid \xrightarrow{(2)} aabAccc$$

$$A \xrightarrow{(3)} bA \mid \xrightarrow{(4)} b \quad \text{sau} \quad A \xrightarrow{(3)} bA \mid \xrightarrow{(4)} \lambda \quad \text{sau} \quad A \xrightarrow{(3)} bA \mid \xrightarrow{(4)} \lambda$$

Diferența față de exemplul anterior este că aici și n este strict pozitiv, de aceea trebuie ca înainte de a trece la neterminalul A să generăm obligatoriu minim doi de „a” și trei de „c” (producția a doua). Apoi în neterminalul A să generăm cel puțin un „b” (de aceea observăm că s-a modificat și producția a patra).

Cel mai mic cuvânt este „aabccc”: aplicăm producția (2) și apoi (4).

$$L_6 = \{a^{2n}c^{3n}b^k, n \geq 1, k \geq 1\}$$

$$= \{a^2c^3b^1, a^2c^3b^2, a^2c^3b^3, a^2c^3b^4, \dots, \\ a^4c^6b^1, a^4c^6b^2, a^4c^6b^3, \dots\}$$

$$S \xrightarrow{(1)} AB$$

$$A \xrightarrow{(2)} aaAccc \mid \xrightarrow{(3)} aaccc$$

$$B \xrightarrow{(4)} bB \mid \xrightarrow{(5)} b$$

Observăm că nu întotdeauna putem genera cuvintele dinspre exterior spre centru, având maxim un singur neterminal în membrul drept al producțiilor. Uneori este necesar să generăm cuvintele pe bucăți, folosind pentru fiecare parte un neterminal separat. Aici, vom folosi neterminalul A pentru a genera „a”-urile și „c”-urile spre centru simultan câte doi de „a” și câte trei de „c”, iar din neterminalul B vom genera „b”-urile. Dacă am fi avut condiția „ $n \geq 0$ ”, atunci producția (3) ar fi fost „ $A \rightarrow \lambda$ ”, iar dacă am fi avut condiția „ $k \geq 0$ ”, atunci producția (5) ar fi fost „ $B \rightarrow \lambda$ ”.

Verificare generare cuvânt de către gramatică

Obs: Atenție la terminologia folosită:

- automatul *acceptă* un (cuvânt din) limbaj
- cuvântul / limbajul *este acceptat de* automat
- gramatica *generează* un (cuvânt din) limbaj
- cuvântul / limbajul *este generat de* gramatică

Pentru a verifica dacă un cuvânt este sau nu generat de o gramatică, se folosesc „**arborii de derivare**”, care au ca rădăcină simbolul de start al gramaticii (adică S, dacă nu se specifică altul).

Pentru a trece de la un nod la altul al arborelui, ne alegem un neterminal care face parte din cuvântul curent, căutăm acele producții care îl au ca membru stâng, alegem una dintre ele și obținem noul cuvânt curent prin înlocuirea neterminalului cu membrul drept al acelei producții.

- Fie ne oprim când am găsit un drum prin care am ajuns să generăm cuvântul verificat (deci suntem într-o frunză a arborelui, nu mai avem neterminale în cuvânt).
- Fie ne oprim când toate drumurile posibile au creat cuvinte mai lungi decât cel verificat, dar fără să întâlnim frunza corectă (deci nu are rost să continuăm pentru că vom găsi cuvinte din ce în ce mai lungi, deci diferite de cel verificat)

(a) Fie îi reprezentăm chiar sub formă de arbore, de sus în jos începând cu rădăcina, etichetând nodurile cu cuvântul curent, iar muchiile cu numărul producției pe care am aplicat-o pentru a ajunge din nodul-tată în nodul-fiu.

(b) Fie îi reprezentăm de la stânga la dreapta cu aceeași convenție pentru etichetele nodurilor și muchiilor. În acest caz, ori decidem să urmăm toate ramificațiile posibile, ori

scriem direct doar drumul care ne duce la rezultat (fiind cuvinte scurte și gramatici destul de mici, putem „vedea” drumul fără prea mare greutate). Preferabil alegem a doua variantă când avem de verificat un singur cuvânt.

Obs: Uneori se poate întâmpla ca *pentru un cuvânt să existe mai mulți arbori de derivare distincți*.

- (i) Dacă *gramatica este regulată*, asta poate însemna că în gramatică există unele producții redundante (care ar putea fi eliminate fără să apară probleme, adică după eliminare să se obțină o gramatică echivalentă cu cea inițială).
- (ii) Iar dacă *gramatica este independentă de context* și are cel puțin o producție în al cărei membru drept apar mai multe neterminale, atunci apar mai mulți arbori pentru un cuvânt care conține la un moment dat mai multe neterminale, pentru că nu este obligatoriu să încercăm să rescriem doar neterminalul cel mai din stânga/dreapta, ci putem să le alegem în orice ordine.

EXEMPLU:

Pentru gramatica anterioară, vom verifica dacă generează cuvântul $a^4c^6b^3 \in L6$.

$$S \xrightarrow{(1)} AB$$

$$A \xrightarrow{(2)} aaAccc \mid \xrightarrow{(3)} aaccc$$

$$B \xrightarrow{(4)} bB \mid \xrightarrow{(5)} b$$

(a) Aveți aici (http://bit.ly/arbore_derivare) poza arborelui de derivare pentru a găsi toate drumurile posibile prin care poate fi obținut cuvântul dat.

În desen, muchiile sunt etichetate cu numărul producției care a fost aplicată, iar *nodurile interioare* cu neterminalul care a fost rescris (în interiorul cercului) și cu noul cuvânt obținut (în dreptunghiul de sub cerc).

Avem mai multe tipuri de *noduri fără fii*:

- Cele marcate cu „--” reprezintă începutul unor subarbori care mai pot fi extinși, dar în care nu vom mai găsi soluții pentru cuvântul dat. Acest lucru se poate întâmpla din două motive: fie am aplicat de prea multe ori una dintre producțiile recursive (2 sau 4), fie am aplicat producția pentru pasul de oprire (3 sau 5) înainte de a o aplica de suficiente ori pe cea recursivă.
- Cele marcate cu „cerc dublu” reprezintă frunze ale arborelui, adică sfârșitul drumurilor în urma cărora am obținut cuvinte fără neterminale, adică unele dintre cuvintele care sunt generate de gramatică.
- Cel marcate cu „cerc dublu în care este scris OK” reprezintă toate drumurile prin care putem genera cuvântul dat.

Observăm (direct din cuvânt și din structura gramaticii) că producțiile pe care trebuie să le aplicăm sunt: o dată (1), apoi o dată (2), o dată (3) (dar numai după ce a fost aplicată 2), de două ori (4), o dată (5) (dar numai după ce a fost aplicată 4 de două ori). Dar ordinea pentru 2,3,4,5 poate fi oricare în afara restricțiilor menționate. De aceea vom obține cele 10 soluții: 23445, 24345, 24435, 24453, 42345, 42435, 42453, 44235, 44253, 44523.

(b) A doua variantă, scriem direct pe scurt un drum prin care știm că vom obține cuvântul dat. Îl vom alege pe primul, în care vom rescrie mereu cel mai din stânga neterminal.

$$\overset{(1)}{S} \Rightarrow \overset{(2)}{AB} \Rightarrow aa \overset{(3)}{Accc} B \Rightarrow a^4 c^6 \overset{(4)}{B} \Rightarrow a^4 c^6 b \overset{(4)}{B} \Rightarrow a^4 c^6 b^2 \overset{(5)}{B} \Rightarrow a^4 c^6 b^3$$

Obs: Dacă cerința este doar de a verifica pentru un anumit cuvânt dacă este sau nu generat de gramatică, atunci este preferabilă varianta (b). Dar dacă cerința este să se afle toate cuvintele generate de o gramatică, pentru o lungime de cuvânt dată sau pentru un număr maxim de aplicări ale producțiilor, atunci trebuie folosită varianta (a) cu extinderea mai multor drumuri.

Continuăm cu exemplele de gramatici independente de context.

Dacă avem cuvinte formate din 4 porțiuni (a, b, c, d) și vrem ca lungimile porțiunilor (puterile la care sunt literele) să depindă unele de altele grupate două câte două atunci avem doar două posibilități de grupare: *prima cu a patra* (și a doua cu a treia) sau *prima cu a doua* (și a treia cu a patra).

Deci nu vom putea să avem grupe intersectate (prima cu a treia; a doua cu a patra)!

$$L7 = \{a^n b^k c^{2k} d^n, n \geq 1, k \geq 0\}$$

$$= \{ad, a^2d^2, a^3d^3, a^4d^4, \dots, abc^2d, ab^2c^4d, ab^3c^6d, \dots, a^2bc^2d^2, a^2b^2c^4d^2, a^2b^3c^6d^2, \dots\}$$

$$\begin{array}{lcl} S \rightarrow \overset{(1)}{a} \overset{(2)}{S} d \mid \overset{(2)}{a} A d & \text{sau} & S \rightarrow \overset{(1)}{a} \overset{(2)}{S} d \mid \overset{(3)}{ad} \mid \overset{(3)}{a} A d \\ A \rightarrow \overset{(3)}{b} \overset{(4)}{A} c c \mid \overset{(4)}{\lambda} & & A \rightarrow \overset{(4)}{b} \overset{(5)}{A} c c \mid \overset{(5)}{\lambda} \end{array}$$

(în a doua soluție, producția (2) este redundantă pentru că poate fi obținută aplicând (3) și apoi (5))

Aici avem grupate porțiunile 1-4 și 2-3, deci vom genera cuvintele dinspre exterior spre centru, întâi „a”-urile simultan cu „d”-urile, iar apoi „b”-urile simultan cu „c”-urile.

Atenție, trebuie să folosim *neterminale diferite*, pentru că altfel s-ar genera și cuvinte cu literele amestecate („a” și „b” între ele și „c” și „d” între ele).

Avem „ $k \geq 0$ ”, deci „b”-urile și „c”-urile pot lipsi, de aceea avem producția (4) pe care o aplicăm pentru cazurile când avem $k = 0$.

Avem „ $n \geq 1$ ”, deci producția (2), pentru că trebuie să ne asigurăm că avem cel puțin un „a” și un „d” înainte de a trece la neterminalul A pentru a genera mijlocul cuvântului.

Dacă am fi avut „ $k \geq 1$ ”, atunci producția (4) s-ar fi transformat în „ $A \rightarrow bcc$ ”.

$$L8 = \{a^n b^k c^{2k} d^n, n \geq 0, k \geq 1\}$$

$$= \{bc^2, b^2c^4, b^3c^6, \dots, abc^2d, ab^2c^4d, ab^3c^6d, \dots, a^2bc^2d^2, a^2b^2c^4d^2, a^2b^3c^6d^2, \dots\}$$

$$S \rightarrow a^{(1)} S d^{(2)} \mid b A c c$$

$$A \rightarrow b A c c^{(3)} \mid \lambda^{(4)}$$

Structura cuvintelor este aceeași ca la exemplul anterior, s-au schimbat doar condițiile. Avem „ $n \geq 0$ ”, deci „a”-urile și „d”-urile pot lipsi, dar mijlocul nu. De aceea avem producția (2) în care folosim direct „bcc”-ul pentru a trece la neterminalul A. Avem „ $k \geq 1$ ”, dar deja am citit un „bcc” cu neterminalul S, deci pasul de oprire pentru A va fi cu cuvântul vid.

Dacă am fi avut „ $k \geq 0$ ”, înseamnă că și mijlocul („b”-urile și „c”-urile) ar fi putut lipsi, deci am fi avut în plus producția „ $S \rightarrow \lambda$ ”.

$$L9 = \{a^n b^{2n} c^{2k} d^k, n \geq 0, k \geq 1\}$$

$$= \{c^2 d, c^4 d^2, c^6 d^3, \dots, ab^2 c^2 d, ab^2 c^4 d^2, ab^2 c^6 d^3, \dots, a^2 b^4 c^2 d, a^2 b^4 c^4 d^2, a^2 b^4 c^6 d^3, \dots\}$$

$$S \xrightarrow{(1)} AB$$

$$A \xrightarrow{(2)} a A b b \mid \lambda^{(3)}$$

$$B \xrightarrow{(4)} c c B d \mid c c d^{(5)}$$

Aici avem grupate porțiunile 1-2 și 3-4, deci din simbolul de start S ne vom ramifica în două părți disjuncte: vom folosi un neterminal A pentru a genera dinspre exterior spre interior porțiunea cu „a”-uri și „b”-uri, iar separat vom folosi un neterminal B pentru a genera dinspre exterior spre interior porțiunea cu „c”-uri și „d”-uri.

Avem „ $n \geq 0$ ”, deci pasul de oprire pentru A va fi cuvântul vid.

Avem „ $k \geq 1$ ”, deci pasul de oprire pentru B va fi „ccd”.

$$L10 = \{a^n b^{2n} c^k d^m e^{3k}, n, k, m \geq 0\}$$

$$S \xrightarrow{(1)} AB \mid \lambda^{(2)}$$

$$A \xrightarrow{(3)} a A b b \mid \lambda^{(4)}$$

$$B \xrightarrow{(5)} c B e e e \mid \lambda^{(6)} \mid d C^{(7)}$$

$$C \xrightarrow{(8)} d C \mid \lambda^{(9)}$$

(producția (2) este redundantă pentru că poate fi obținută din 1, 4, 6)

Vom folosi neterminalul A pentru a genera spre interior „a”-urile și „b”-urile. Separat, vom folosi neterminalul B pentru a genera spre interior „c”-urile și „e”-urile, iar apoi între ele „d”-urile.

Pentru „ $n \geq 0$ ” avem producția (4).

Pentru „ $m \geq 0$ ” avem producția (6).

Pentru „ $k \geq 0$ ” avem producția (7) (în care trecem direct cu „d” mai departe fără să fi citit „cee”) sau producția (6) (atunci când avem și $m = 0$).

Transformarea GIC $\rightarrow$ gramatică în F.N. Chomsky

O gramatică este (scrisă) în **forma normală Chomsky** dacă are doar producții care au în membrul stâng un neterminal, iar în membrul drept fie un terminal, fie două neterminale.

$A \rightarrow a$

$A \rightarrow BC$

EXEMPLU:

Avem următoarea gramatică independentă de context:

$S \rightarrow aBcDeF \mid HF \mid HBc$

$B \rightarrow b \mid \lambda$

$D \rightarrow d \mid \lambda$

$F \rightarrow G$

$G \rightarrow f \mid g$

$H \rightarrow \lambda$

Pasul 1 – Eliminarea λ -producțiilor

Vrem să nu mai avem în gramatică producții care au ca membru drept cuvântul vid.

Pot exista două situații:

- (i) Dacă neterminalul care are o λ -producție NU are și alte producții, atunci
- va fi eliminată producția lui
  - toate producțiile care au ca membru drept un cuvânt de lungime minim 2 în care apare acest neterminal $\rightarrow$ vor fi înlocuite prin eliminarea neterminalului din cuvinte
  - dacă membrul drept avea lungime 1 (adică era doar acest neterminal), atunci se înlocuiește cu λ (dar și această producție va fi ulterior eliminată tot la „pasul 1”)

În EXEMPLU:

Neterminalul H este singurul de acest gen, având doar λ -producția (11), care va fi eliminată. În plus, producția (2) va fi înlocuită cu „ $S \rightarrow F$ ” (12), iar producția (3) va fi înlocuită cu „ $S \rightarrow Bc$ ” (13).

$$S \rightarrow a^{(1)}B^{(12)}c^{(13)}DeF \mid F \mid Bc$$

$$B \rightarrow b^{(4)} \mid \lambda^{(5)}$$

$$D \rightarrow d^{(6)} \mid \lambda^{(7)}$$

$$F \rightarrow G^{(8)}$$

$$G \rightarrow f^{(9)} \mid g^{(10)}$$

- (ii) Dacă neterminalul care are o λ -producție are și alte producții, atunci
- va fi eliminată doar λ -producția lui
  - toate producțiile care au ca membru drept un cuvânt de lungime minim 2 în care apare acest neterminal $\rightarrow$ vor fi înlocuite atât de varianta în care cuvântul conține neterminalul, cât și de varianta în care neterminalul este eliminat din cuvânt
  - dacă membrul drept avea lungime 1 (adică era doar acest neterminal), atunci această producție este o redenumire și va fi eliminată la „pasul 2”

În *EXEMPLU*:

Neterminalele B și D au mai multe producții printre care și câte o λ -producție. Deci (5) și (7) vor fi eliminate.

În producția (13) apare doar B, deci va fi înlocuită cu „ $S \rightarrow Bc$ ” (14) și „ $S \rightarrow c$ ” (15).

În producția (1) apar și B și D, deci va fi înlocuită de toate variațiile posibile:

-- B și D prezente: „ $S \rightarrow aBcDeF$ ” (16)

-- B lipsă, D prezent: „ $S \rightarrow acDeF$ ” (17)

-- B prezent, D lipsă: „ $S \rightarrow aBceF$ ” (18)

-- B și D lipsă: „ $S \rightarrow aceF$ ” (19)

$$S \rightarrow a^{(16)}B^{(17)}c^{(18)}DeF \mid ac^{(17)}DeF \mid a^{(18)}B^{(19)}ceF \mid ace^{(11)}F \mid F \mid Bc \mid c^{(15)}$$

$$B \rightarrow b^{(4)} \quad ; \quad D \rightarrow d^{(6)} \quad ; \quad F \rightarrow G^{(8)} \quad ; \quad G \rightarrow f^{(9)} \mid g^{(10)}$$

Pasul 2 – Eliminarea redenumirilor

Vrem să nu mai avem în gramatică producții care au ca membru drept un neterminal.

Înlocuim neterminalul din dreapta cu toate cuvintele care sunt membru drept în producțiile sale.

Verificăm dacă acest neterminal din dreapta mai apare în dreapta în cadrul altor producții

- Dacă nu, atunci eliminăm toate producțiile pe care le avea.
- Dacă mai apare în cuvinte de lungime minim 2, arunci trebuie să i le păstrăm
- Dacă apare în cuvânt de lungime 1, înseamnă că este tot o redenumire și va fi eliminată tot la „pasul 2”

În *EXEMPLU*:

Avem două șiruri de redenumiri:

$$F \rightarrow G^{(8)} \rightarrow f^{(9)} \mid g^{(10)}$$

Producția (8) va fi înlocuită cu „ $F \rightarrow f$ ” (20) și „ $F \rightarrow g$ ” (21).

Neterminalul G nu mai apare nicăieri în dreapta, deci vom elimina (9) și (10).
 $S \rightarrow F$ (11) $\rightarrow f$ (20) | g (21)

Producția (11) va fi înlocuită cu „ $S \rightarrow f$ ” (22) și „ $S \rightarrow g$ ” (23).

Dar neterminalul F mai apare în dreapta în producțiile 16–19, deci NU vom elimina producțiile lui F.

$$S \rightarrow \overset{(16)}{a} \overset{(17)}{B} \overset{(18)}{c} \overset{(19)}{D} \overset{(22)}{e} \overset{(23)}{F} \mid \overset{(22)}{f} \mid \overset{(14)}{g} \mid \overset{(15)}{B} \overset{(14)}{c} \mid \overset{(15)}{c}$$

$$B \rightarrow \overset{(4)}{b} \quad ; \quad D \rightarrow \overset{(6)}{d} \quad ; \quad F \rightarrow \overset{(20)}{f} \mid \overset{(21)}{g}$$

Pasul 3 – Adăugare neterminale noi pentru terminalele din cuvinte

Vrem ca terminalele să apară doar singure în membrul drept. De aceea, peste tot unde apar în componența unui cuvânt de lungime minim 2, le vom înlocui cu un neterminal nou și vom adăuga producția de la neterminalul nou la terminalul pe care l-a înlocuit.

În EXEMPLU:

Producțiile 22, 23, 15, 4, 6, 20, 21 au deja forma dorită.

Producția (16) va fi înlocuită cu „ $S \rightarrow X_a B X_c D X_e F$ ” (24).

Producția (17) va fi înlocuită cu „ $S \rightarrow X_a X_c D X_e F$ ” (25).

Producția (18) va fi înlocuită cu „ $S \rightarrow X_a B X_c X_e F$ ” (26).

Producția (19) va fi înlocuită cu „ $S \rightarrow X_a X_c X_e F$ ” (27).

Producția (14) va fi înlocuită cu „ $S \rightarrow B X_c$ ” (28).

În plus, vom avea „ $X_a \rightarrow a$ ” (29); „ $X_c \rightarrow c$ ” (30); „ $X_e \rightarrow e$ ” (31).

$$S \rightarrow \overset{(24)}{X_a} \overset{(24)}{B} \overset{(24)}{X_c} \overset{(24)}{D} \overset{(24)}{X_e} \overset{(24)}{F} \mid \overset{(25)}{X_a} \overset{(25)}{X_c} \overset{(25)}{D} \overset{(25)}{X_e} \overset{(25)}{F} \mid \overset{(26)}{X_a} \overset{(26)}{B} \overset{(26)}{X_c} \overset{(26)}{X_e} \overset{(26)}{F} \mid \overset{(27)}{X_a} \overset{(27)}{X_c} \overset{(27)}{X_e} \overset{(27)}{F} \mid \overset{(22)}{f} \mid \overset{(23)}{g} \mid \overset{(28)}{B} \overset{(28)}{X_c} \mid \overset{(15)}{c}$$

$$B \rightarrow \overset{(4)}{b} \quad ; \quad D \rightarrow \overset{(6)}{d} \quad ; \quad F \rightarrow \overset{(20)}{f} \mid \overset{(21)}{g}$$

$$X_a \rightarrow \overset{(29)}{a} \quad ; \quad X_c \rightarrow \overset{(30)}{c} \quad ; \quad X_e \rightarrow \overset{(31)}{e}$$

Pasul 4 – Adăugare neterminale noi pentru „spargerea” cuvintelor lungi (>2)

Vrem ca în dreapta să avem cuvinte formate din exact două neterminale. De aceea, unde avem cuvinte mai lungi, păstrăm doar primul neterminal din cuvânt și îi alipim un neterminal nou, iar noul neterminal va avea o producție cu membrul drept cuvântul pe care l-a înlocuit. Reluăm procedeul până când toate cuvintele ajung la lungimea 2.

Obs: Fiecare producție care avea un cuvânt de lungime k va fi înlocuită de k–1 producții cu cuvinte de lungime 2.

În EXEMPLU:

Producția (24) va deveni „ $S \rightarrow X_a Y_1$ ” (32), iar $Y_1 \sim B X_c D X_e F$.

Apoi „ $Y_1 \rightarrow B Y_2$ ” (33), iar $Y_2 \sim X_c D X_e F$.

Apoi „ $Y_2 \rightarrow X_c Y_3$ ” (34), iar $Y_3 \sim D X_e F$.

Apoi „ $Y_3 \rightarrow D Y_4$ ” (35), iar $Y_4 \sim X_e F$.

În final „ $Y_4 \rightarrow X_e F$ ” (36).

Observăm că putem avea sufixe comune ale cuvintelor și atunci am putea folosi neterminale deja adăugate anterior.

Producția (25) va deveni „ $S \rightarrow X_a Y_2$ ” (37), pentru că aveam $Y_2 \sim X_c D X_e F$.

Producția (26) va deveni „ $S \rightarrow X_a Y_5$ ” (38), iar $Y_5 \sim B X_c X_e F$.

Apoi „ $Y_5 \rightarrow B Y_6$ ” (39), iar $Y_6 \sim X_c X_e F$.

Apoi „ $Y_6 \rightarrow X_c Y_4$ ” (40), pentru că aveam $Y_4 \sim X_e F$.

Producția (27) va deveni „ $S \rightarrow X_a Y_6$ ” (41), pentru că aveam $Y_6 \sim X_c X_e F$.

$$\begin{aligned}
 S &\rightarrow X_a^{(32)} Y_1 \mid X_a^{(37)} Y_2 \mid X_a^{(38)} Y_5 \mid X_a^{(41)} Y_6 \mid f^{(22)} \mid g^{(23)} \mid B^{(28)} X_c \mid c^{(15)} \\
 B &\rightarrow b^{(4)} ; \quad D \rightarrow d^{(6)} ; \quad F \rightarrow f^{(20)} \mid g^{(21)} \\
 X_a &\rightarrow a^{(29)} ; \quad X_c \rightarrow c^{(30)} ; \quad X_e \rightarrow e^{(31)} \\
 Y_1 &\rightarrow B Y_2^{(33)} ; \quad Y_2 \rightarrow X_c Y_3^{(34)} ; \quad Y_3 \rightarrow D Y_4^{(35)} ; \quad Y_4 \rightarrow X_e F^{(36)} ; \quad Y_5 \rightarrow B Y_6^{(39)} ; \quad Y_6 \rightarrow X_c Y_4^{(40)}
 \end{aligned}$$

Automatul Push-Down (APD) / Automatul Stivă

APD = (Q, Σ , q_0 , F, δ , Γ , Z_0)

Q mulțimea de stări

Σ alfabetul de intrare

$q_0 \in Q$ starea inițială

F $\subseteq$ Q mulțimea de stări finale

Γ alfabetul stivei („gamma”)

$Z_0 \in \Gamma$ simbolul inițial al stivei

$\delta : Q \times \Sigma \times \Gamma \rightarrow Q \times \Gamma^*$ funcția de tranziție („delta”)

Modul în care funcționează tranzițiile pentru un APD

- La intrare avem nevoie de 3 parametri:

- starea curentă (*element din mulțimea Q*)
- caracterul curent din cuvântul de intrare (*element din mulțimea Σ*)
- **simbolul** aflat în vârful stivei (*element din mulțimea Γ*)

- La ieșire vom avea 2 parametri:

- starea în care ajungem (*element din mulțimea Q*)
- **cuvântul** cu care înlocuim **simbolul** din vârful stivei (*element din mulțimea Γ^**)

Atenție! Simbolul din vârful stivei este mereu *eliminat* din stivă, înainte de a se adăuga noul cuvânt în locul lui.

Deci avem mai multe variante pentru această înlocuire:

- Dacă scriem λ în stivă, înseamnă că doar „am șters” simbolul din vârful stivei fără a adăuga nimic în locul lui.
- Dacă scriem același caracter în stivă (cel care fusese eliminat), înseamnă că dorim să „păstrăm stiva nemodificată”.
- Dacă scriem în stivă un cuvânt de lungime minim 2 avem două cazuri:

- dacă dorim să păstrăm și caracterul care era deja în stivă, atunci cuvântul introdus va avea ultima literă exact cea care fusese eliminată (*deci partea de început, din stânga, a cuvântului reprezintă vârful stivei*).
- dacă nu dorim să păstrăm caracterul care era în vârful stivei, ci chiar să-l înlocuim, atunci cuvântul se poate termina cu alt caracter decât cel eliminat.

Obs: La fel ca automatele finite, și automatele push-down pot fi:

- „*deterministe*” (definite anterior, dar sunt acceptate și λ -tranzițiile! Dar dacă între două stări avem λ -tranziție, nu putem avea tranziție și cu un caracter din Σ .)
- „*nedeterministe*” (când avem mai multe posibilități de continuare: fie ajungând în stări diferite, fie scriind pe stivă cuvinte diferite, fie ambele (ajungând în stări diferite și scriind pe stivă cuvinte diferite))
- „*nedeterministe cu λ -tranziții*” (când între două stări avem voie să avem tranziții și cu λ și cu caractere din Σ și în plus avem nedeterminismul descris anterior)

Modalități de acceptare a unui cuvânt de către un APD

(a) cu stări finale

$$L_F(APD) = \{w \mid (q_0, w, Z_0) \xrightarrow{*} (p, \underline{\lambda}, \alpha), p \in F, \alpha \in \Gamma^*\}$$

(Obs: semnul cu steluță deasupra ar trebui să fie doar T-ul întors, fără săgeată în dreapta, dar nu am găsit simbolul potrivit...)

Citim: Cuvântul w este acceptat de automat dacă pornind din configurația având starea q_0 , cuvântul de intrare w și pe stivă simbolul inițial Z_0 , după ce aplicăm un număr oarecare de tranziții ajungem în configurația finală.

În acest caz (a) ne interesează:

- prima componentă să fie o stare finală;
- a doua componentă să fie cuvântul vid (adică să fi terminat de parcurs tot cuvântul de intrare)

În acest caz (a) NU ne interesează a treia componentă (conținutul stivei): poate să fie vidă sau poate să conțină un cuvânt cu simboluri din alfabetul Γ .

(b) cu vidarea stivei

$$L_\lambda(APD) = \{w \mid (q_0, w, Z_0) \xrightarrow{*} (p, \underline{\lambda}, \underline{\lambda}), p \in Q\}$$

În acest caz (b) ne interesează:

- a doua componentă să fie cuvântul vid (adică să fi terminat de parcurs tot cuvântul de intrare)
- a treia componentă să fie cuvântul vid (adică stiva să fie vidă)

În acest caz (b) NU ne interesează prima componentă: starea în care ajungem poate să fie finală sau poate să fie nefinală.

Obs: Atenție, dacă ștergeți tot conținutul stivei, *automatul își oprește funcționarea*, pentru că nu poate aplica funcția delta dacă nu mai are parametrul al treilea (simbolul din vârful stivei). Deci asigurați-vă că nu se va întâmpla asta înainte de a fi citit tot cuvântul de intrare. În general e bine să-l păstrăm pe Z_0 la început și să-l eliminăm abia la final (eventual folosind o λ -tranziție).

(c) cu stări finale și cu vidarea stivei

În unele cărți apare și acest al treilea caz, care este de fapt intersecția primelor două.

$$L_{F \& \lambda}^*(APD) = \{w \mid (q_0, w, Z_0) \mapsto^* (\underline{p}, \underline{\lambda}, \underline{\lambda}), p \in F\}$$

În acest caz (c) ne interesează:

- prima componentă să fie o stare finală;
- a doua componentă să fie cuvântul vid (adică să fi terminat de parcurs tot cuvântul de intrare)
- a treia componentă să fie cuvântul vid (adică stiva să fie vidă)

EXEMPLE (automate push-down):

De fiecare dată vom scrie în cuvinte modul în care vom folosi stiva.

Adică pentru un caracter anume citit din cuvântul de intrare ce dorim să se întâmple pe stivă:

- să eliminăm de tot vârful stivei sau să-l păstrăm?
- să scriem și ceva în plus sau să lăsăm stiva exact cum era înainte?

Putem reprezenta automatul push-down în două moduri:

(i) Fie alegem să scriem lista cu cazurile în care definim funcția de tranziție și menționăm dacă avem stări finale care sunt ele.

(ii) Fie alegem să facem ca la automatele finite, să desenăm sub formă de graf cu nodurile stări și muchiile tranziții.

Obs: Avantajul alegerii variantei (i) ar fi faptul că putem pune ”comentarii” în dreptul rândurilor pentru a urmări mai ușor logica automatului, iar dacă greșim ceva când scriem pe foaie e mult mai ușor de corectat prin tăierea/adăugarea unui rând (mai ales pentru că nu contează ordinea în care sunt scrise rândurile) decât modificarea pe desen.

Totuși, pentru unele limbaje se poate să vi se pară mai intuitivă varianta cu graful și atunci o puteți folosi.

L1 = { $a^n b^n$, $n \geq 1$ }

Vrem ca numărul de „a”-uri să fie egal cu numărul de „b”-uri, deci vom reține acest număr cu ajutorul stivei astfel:

- pentru fiecare „a” citit din cuvântul de intrare, vom adăuga un „A” în stivă;
- pentru fiecare „b” citit vom șterge un „A” din stivă;

Trebuie să ne asigurăm că citim cel puțin un „a” și un „b” (pentru că $n \geq 1$) și că literele nu sunt amestecate. De aceea, după ce citim primul „b” va trebui să schimbăm starea.

$\delta(q_0, a, Z_0) = (q_0, AZ_0)$ // citim primul a, mereu inițial îl găsim pe Z_0 în stivă
// vrem să scriem A, dar să-l păstrăm și pe Z_0 , deci scriem „AZ₀”
 $\delta(q_0, a, A) = (q_0, AA)$ // citim oricare alt a și avem A în stivă (introdus anterior),
// vrem să scriem A, dar fără să-l ștergem pe anteriorul, deci scriem „AA”
 $\delta(q_0, b, A) = (q_1, \lambda)$ // citim primul b, găsim A în stivă
// schimbăm starea, vrem să-l ștergem pe A, deci scriem în locul lui „λ”
 $\delta(q_1, b, A) = (q_1, \lambda)$ // citim oricare alt b, găsim sigur A în stivă; scriem „λ” pe stivă

Pentru a termina execuția și a accepta cuvintele prin cele 3 metode:

(a) cu stări finale:

Adăugăm $\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_2, Z_0)$ sau $\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_2, \lambda)$.

Avem $F = \{q_2\}$ stare finală. Putem să-l păstrăm pe Z_0 pe stivă sau să-l ștergem.

(b) cu vidarea stivei:

Adăugăm $\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_1, \lambda)$ sau $\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_2, \lambda)$.

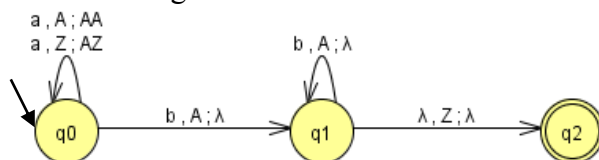
Putem avea $q_1 \notin F, q_2 \in F$. Ne interesează doar să avem λ pe stivă.

(c) cu stări finale și cu vidarea stivei:

Adăugăm $\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_2, \lambda)$.

Avem $F = \{q_2\}$ stare finală și stiva vidă.

Aceeași soluție (c), sub formă de graf:

Obs: Tranzițiile se reprezintă cu structura următoare: caracterul citit la intrare, apoi virgulă, apoi caracterul care va fi eliminat din vârful stivei, apoi punct și virgulă (sau slash „/”), apoi cuvântul care va fi scris în stivă (cu aceeași convenție, prima literă din cuvânt este cea care va fi în vârful stivei după adăugarea cuvântului).

L2 = {aⁿb²ⁿ, n ≥ 0}

Pentru fiecare „a” citit, vom adăuga doi de A în stivă (adică AA).

Pentru fiecare „b” citit, vom șterge un A din stivă.

Astfel ne asigurăm că numărul de „b”-uri este dublul celui de „a”-uri.

Schimbăm starea după ce citim primul „b”, pentru a nu amesteca literele.

Trebuie să ne asigurăm că acceptăm și cuvântul vid (pentru că avem „n ≥ 0”).

$\delta(q_0, a, Z_0) = (q_0, AAZ_0)$ // adaugam AA pentru primul "a"

$\delta(q_0, a, A) = (q_0, AAA)$ // adaugam AA pentru oricare "a"

$\delta(q_0, b, A) = (q_1, \lambda)$ // stergem un A pentru primul "b"

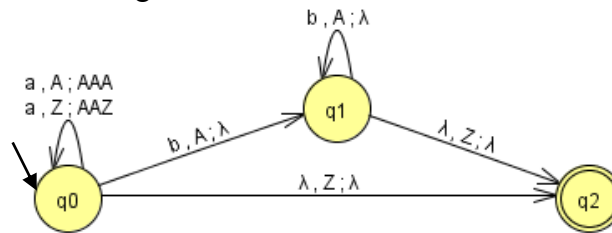
$\delta(q_1, b, A) = (q_1, \lambda)$ // stergem un A pentru oricare "b"

$\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_2, \lambda)$ // gata cuvântul, stare finală și stivă vidă

$\delta(q_0, \lambda, Z_0) = (q_2, \lambda)$ // acceptăm cuvântul vid, stare finală și stivă vidă

$F = \{q_2\}$

Acceași soluție, sub formă de graf:

$L3 = \{a^{2n} b^k c^{3k} d^n, n \geq 1, k \geq 1\}$

Pentru fiecare „aa” de la începutul cuvântului trebuie să avem „d” la finalul cuvântului.

(Obs: Dacă am vrea să adăugăm câte un A pentru fiecare „a”, atunci ar trebui ca pentru fiecare „d” să dispară doi de A; nu putem face asta direct, ci ar trebui un circuit de lungime 2 între două stări, cu o muchie se elimină un A pentru „d”-ul citit, iar cu muchia de întoarcere se elimină un A făcând o λ-tranziție)

Cel mai simplu, pentru fiecare „aa” citiți, vom scrie în stivă un singur A (pentru primul „a” din pereche se adaugă A, pentru al doilea „a” nu se modifică stiva). Avem nevoie de circuit de lungime 2 pentru a controla ca numărul de „a”-uri să fie par.

La mijlocul cuvântului, pentru fiecare „b” din stânga trebuie să avem „ccc” în dreapta.

Deasupra A-urilor din stivă, pentru fiecare „b” vom adăuga câte 3 de B.

Apoi pentru fiecare „c” vom șterge câte un B din stivă.

(Obs: Pentru „c”-uri nu vom avea nevoie de circuit de lungime 3 între stări pentru că în stivă avem deja un număr de B-uri multiplu de 3.)

La final, pentru fiecare „d” vom șterge câte un „A”.

$\delta(q_0, a, Z_0) = (q_1, AZ_0)$ // pentru primul „a”, adăugăm un A

$\delta(q_1, a, A) = (q_0, A)$ // pentru „a”-ul al 2-lea (4-lea, 6-lea, ...) nu modificăm stiva

$\delta(q_0, a, A) = (q_1, AA)$ // pentru „a”-ul al 3-lea (5-lea, 7-lea, ...) adăugăm un A

$\delta(q_0, b, A) = (q_2, BBBA)$ // pentru primul „b” schimbăm starea, adăugăm BBB

$\delta(q_2, b, B) = (q_2, BBBB)$ // pentru orice alt „b”, adăugăm BBB

$\delta(q_2, c, B) = (q_3, \lambda)$ // pentru primul „c” schimbăm starea, ștergem un B

$\delta(q_3, c, B) = (q_3, \lambda)$ // pentru orice alt „c”, ștergem un B

$\delta(q_3, d, A) = (q_3, \lambda)$ // pentru orice „d”, ștergem un A

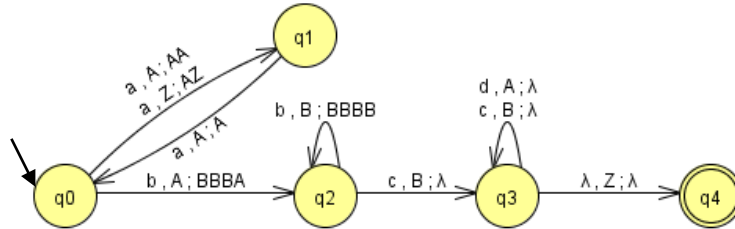
$\delta(q_3, \lambda, Z_0) = (q_4, \lambda)$ // am terminat cuvântul, stare finală și stivă vidă

$F = \{q_4\}$

Obs: Când am început să citim „d”-urile nu a fost neapărat necesar să schimbăm starea față de cea în care am citit „c”-urile, deoarece nu există problema amestecării lor.

Putem citi „c”-uri doar atât timp cât găsim B-uri în stivă, iar apoi putem citi „d”-uri doar pentru A-urile din stivă.

Aceeași soluție, sub formă de graf:

Verificare acceptare cuvânt de către un APD

Folosim „configurații” (sau „descrieri instantanee”) având 3 componente: starea curentă, cât a mai rămas de citit din cuvântul de intrare și (întreg!) conținutul stivei (partea stângă fiind vârful stivei, unde se fac ștergerile și scrierile).

Fie $n = 3$ și $k = 2$, deci avem cuvântul $a^6b^2c^6d^3$.

Scriu de fiecare dată numărul tranziției pe care am aplicat-o (a câta era în lista scrisă anterior).

$(q_0, a^6b^2c^6d^3, Z_0) \vdash^{(1)} (q_1, a^5b^2c^6d^3, AZ_0) \vdash^{(2)} (q_0, a^4b^2c^6d^3, AZ_0)$
 $\vdash^{(3)} (q_1, a^3b^2c^6d^3, AZ_0) \vdash^{(2)} (q_0, a^2b^2c^6d^3, AAZ_0)$
 $\vdash^{(3)} (q_1, ab^2c^6d^3, AAAZ_0) \vdash^{(2)} (q_0, b^2c^6d^3, AAAZ_0)$
 $\vdash^{(4)} (q_2, bc^6d^3, BBBAAAZ_0) \vdash^{(5)} (q_2, c^6d^3, B^6A^3Z_0)$
 $\vdash^{(6)} (q_3, c^5d^3, B^5A^3Z_0) \vdash^{(7)} (q_3, c^4d^3, B^4A^3Z_0) \vdash^{(7)} (q_3, c^3d^3, B^3A^3Z_0)$
 $\vdash^{(7)} (q_3, c^2d^3, B^2A^3Z_0) \vdash^{(7)} (q_3, cd^3, BA^3Z_0) \vdash^{(7)} (q_3, d^3, A^3Z_0)$
 $\vdash^{(8)} (q_3, d^2, A^2Z_0) \vdash^{(8)} (q_3, d, AZ_0) \vdash^{(8)} (q_3, \lambda, Z_0)$
 $\vdash^{(9)} (q_4, \lambda, \lambda), q_4 \in F$, deci cuvântul este acceptat.

$L4 = \{a^{2n}b^{3n}c^{2k}d^k, n \geq 1, k \geq 1\}$

Acum avem grupate primele două părți și ultimele două părți.

Pentru fiecare „aa” trebuie să avem apoi „bbb”. Pentru primul „a” din fiecare pereche vom adăuga A în stivă, iar pentru al doilea „a” din fiecare pereche vom adăuga AA în stivă. Deci pentru fiecare „b” vom șterge câte un A din stivă.

(Obs: Am fi putut la fel de bine pentru unul dintre „a” să scriem AAA iar pentru celălalt nimic. Orice variantă am alege, important e ca după citirea „aa” să apară AAA în stivă.)

Apoi, după ce toți A au fost șterși, trebuie să avem pentru fiecare „cc” câte un „d”. Pentru primul „c” din fiecare pereche vom adăuga un D în stivă, iar pentru al doilea „c” din fiecare pereche vom lăsa stiva nemodificată. Apoi pentru fiecare „d” citit vom șterge un D din stivă.

Atât pentru „a”-uri cât și pentru „c”-uri vom avea nevoie de câte un circuit de lungime 2 între stări.

$\delta(q_0, a, Z_0) = (q_1, AZ_0)$ // pentru primul „a”, adăugăm un A

$\delta(q_1, a, A) = (q_0, AAA)$ // pentru „a”-ul al 2-lea (4-lea, 6-lea, ...) adăugăm AA

$\delta(q_0, a, A) = (q_1, AA)$ // pentru „a”-ul al 3-lea (5-lea, 7-lea, ...) adăugăm un A

$\delta(q_0, b, A) = (q_2, \lambda)$ // pentru primul „b” schimbăm starea, ștergem un A

$\delta(q_2, b, A) = (q_2, \lambda)$ // pentru orice alt „b”, ștergem un A

$\delta(q_2, c, Z_0) = (q_3, DZ_0)$ // pentru primul „c” schimbăm starea, adăugăm un D

$\delta(q_3, c, D) = (q_2, D)$ // pentru „c”-ul al 2-lea (4-lea, 6-lea, ...) nu modificăm stiva

$\delta(q_2, c, D) = (q_3, DD)$ // pentru „c”-ul al 3-lea (5-lea, 7-lea, ...) adăugăm un D

$\delta(q_2, d, D) = (q_4, \lambda)$ // pentru primul „d” schimbăm starea, ștergem un D

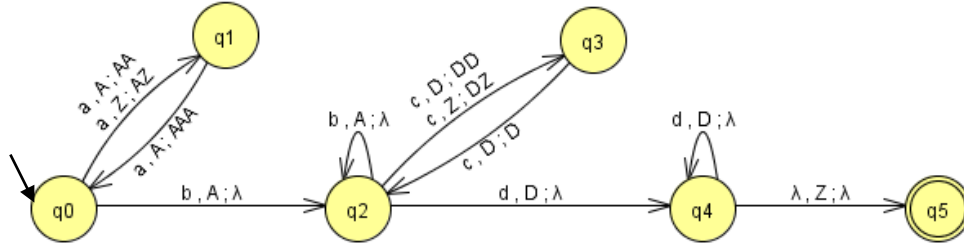
$\delta(q_4, d, D) = (q_4, \lambda)$ // pentru orice alt „d”, ștergem un D

$\delta(q_4, \lambda, Z_0) = (q_5, \lambda)$ // am terminat cuvântul, stare finală și stivă vidă

$F = \{q_5\}$

Obs: Când am vrut să închidem circuitul pentru „c”-uri nu a trebuit neapărat să schimbăm starea, am putut folosi q_2 pentru că aveam „b” cu A și „c” cu D (sau Z_0), deci nu exista risc de amestecare. Dar când am început citirea „d”-urilor a trebuit să o schimbăm pentru că aveam „c” cu D și „d” cu D, deci s-ar fi putut amesteca adăugările și ștergerile D-urilor (adică „c”-urile cu „d”-urile).

Aceeași soluție, sub formă de graf:

~ Seminar 5 ~

(Exemple cu APD (continuare) ;

Algoritmul CYK: Verificare generare cuvânt de către gramatică în F.N.Chomsky)

EXEMPLE (automate push-down) [continuare]:

Notăm cu w^R *cuvântul oglindit* al lui w . (R vine de la reverse)

De exemplu: $(abcde)^R = edcba$

$L5 = \{ w w^R \mid w \in \{a,b,c\}^* \setminus \{\lambda\} \}$ (palindroame de lungime pară)

= {aa, bb, cc, abba, acca, baab, bccb, caac, cbbc,
aaaaaa, aabbaa, aaccaa, abaaba, abbbba, abccba, acaaca, acbbca, acccca, ...}

Pentru prima jumătate de cuvânt am dori ca pentru fiecare „a” să adăugăm un A în stivă, pentru fiecare „b” să adăugăm un B, iar pentru fiecare „c” să adăugăm un C. Vrem ca literele să fie amestecate deci trebuie să folosim aceeași stare pentru toate citirile.

Pentru a doua jumătate de cuvânt am dori ca pentru fiecare „a” să ștergem un A, pentru fiecare „b” să ștergem un B, iar pentru fiecare „c” să ștergem un C. La fel, folosind aceeași stare pentru toate ștergerile.

Dar putem ca exact după prima literă din a doua jumătate a cuvântului să schimbăm starea? NU, pentru că nu avem de unde ști unde este jumătatea cuvântului!

Deci dacă cuvântul conține undeva „aa”, nu vom ști dacă exact acolo este mijlocul (deci ar trebui să trecem în starea pentru ștergeri) sau dacă suntem cumva tot în prima jumătate (deci trebuie să scriem și pentru al doilea).

De aceea, acesta va fi un **APD nedeterminist** !

$\delta(q_0, a, Z_0) = (q_0, AZ_0)$ // cuvântul începe cu „a”

$\delta(q_0, b, Z_0) = (q_0, BZ_0)$ // sau cuvântul începe cu „b”

$\delta(q_0, c, Z_0) = (q_0, CZ_0)$ // sau cuvântul începe cu „c”

$\delta(q_0, a, A) = \{(q_0, AA), (q_1, \lambda)\}$ // fie scriem; fie am ajuns la mijloc, altă stare și ștergem

$\delta(q_0, a, B) = (q_0, AB)$ // păstrăm B-ul, scriem A

$\delta(q_0, a, C) = (q_0, AC)$ // păstrăm C-ul, scriem A

$\delta(q_0, b, B) = \{(q_0, BB), (q_1, \lambda)\}$ // fie scriem; fie am ajuns la mijloc, altă stare și ștergem

$\delta(q_0, b, A) = (q_0, BA)$ // păstrăm A-ul, scriem B

$\delta(q_0, b, C) = (q_0, BC)$ // păstrăm C-ul, scriem B

$\delta(q_0, c, C) = \{(q_0, CC), (q_1, \lambda)\}$ // fie scriem; fie am ajuns la mijloc, altă stare și ștergem

$\delta(q_0, c, A) = (q_0, CA)$ // păstrăm A-ul, scriem C

$\delta(q_0, c, B) = (q_0, CB)$ // păstrăm B-ul, scriem C
 $\delta(q_1, a, A) = (q_1, \lambda)$ // ștergem A când citim „a” din a doua jumătate
 $\delta(q_1, b, B) = (q_1, \lambda)$ // ștergem B când citim „b” din a doua jumătate
 $\delta(q_1, c, C) = (q_1, \lambda)$ // ștergem C când citim „c” din a doua jumătate
 $\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_2, \lambda)$ // gata cuvântul, stare finală, stivă vidă
 $F = \{q_2\}$

Înainte de a decide că nu acceptă un cuvânt, APD-ul nedeterminist va încerca toate drumurile posibile.

De exemplu, dacă avem cuvântul „aaaa”.

Plecăm din configurația $(q_0, aaaa, Z_0)$, aplicăm tranziția (1) și ajungem în (q_0, aaa, AZ_0) .

Apoi avem două variante de continuare:

(i) Dacă aplicăm tranziția (4), ajungem în (q_0, aa, AAZ_0) .

Acum avem din nou două variante de continuare:

(i.i) Dacă aplicăm tranziția (4), ajungem în $(q_0, a, AAAZ_0)$.

Din nou, avem cele două variante de continuare:

(i.i.i) Dacă aplicăm tranziția (4), ajungem în $(q_0, \lambda, AAAAZ_0)$.

De aici, nu avem nicio posibilitate de continuare, deci cuvântul nu va fi acceptat folosind acest drum.

(i.i.ii) Dacă aplicăm tranziția (5), ajungem în (q_1, λ, AAZ_0) .

Am terminat de citit cuvântul, dar avem A în vârful stivei, deci cuvântul nu va fi acceptat folosind acest drum.

(i.ii) Dacă aplicăm tranziția (5), ajungem în (q_1, a, AZ_0) .

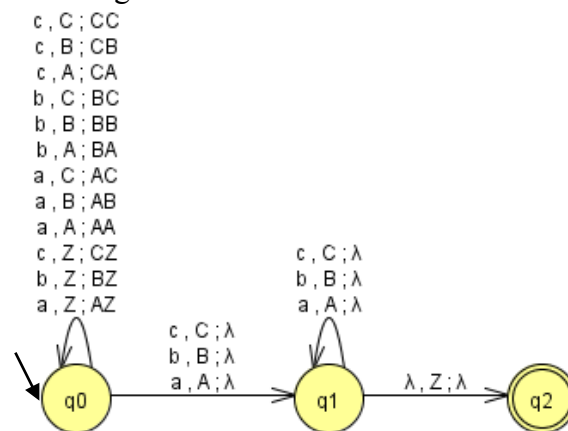
Aplicăm tranziția (16), ajungem în (q_1, λ, Z_0) .

Aplicăm (19), ajungem în (q_2, λ, λ) și acceptăm cuvântul.

(ii) Dacă aplicăm tranziția (5), ajungem în (q_1, aa, Z_0) .

De aici, nu avem nicio posibilitate de continuare. Nu am terminat de citit tot cuvântul de intrare, deci nu va fi acceptat folosind acest drum.

Aceeași soluție, sub formă de graf:

Obs: Până acum am avut doar condiții cu egalități între puteri (sau divizori ai puterilor), dar putem avea și **inegalități**.

L6 = { $a^n b^k$, $n > k \geq 1$ }

Pentru fiecare „a” vom adăuga un A în stivă, pentru fiecare „b” vom șterge un A din stivă.

Numărul de „a”-uri trebuie să fie strict mai mare decât numărul de „b”-uri. De aceea, după ce am terminat de citit cuvântul de intrare, trebuie să mai existe cel puțin un A în stivă. Schimbăm starea, ștergem toată stiva și accepăm cuvântul.

$$\delta(q_0, a, Z_0) = (q_0, AZ_0)$$

$$\delta(q_0, a, A) = (q_0, AA)$$

$$\delta(q_0, b, A) = (q_1, \lambda)$$

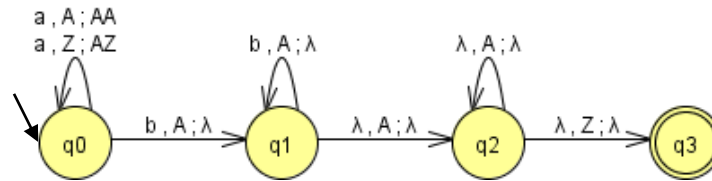
$$\delta(q_1, b, A) = (q_1, \lambda)$$

$$\delta(q_1, \lambda, A) = (q_2, \lambda) \text{ // obligatoriu mai găsește cel puțin un A în stivă}$$

$$\delta(q_2, \lambda, A) = (q_2, \lambda) \text{ // altfel nu poate ajunge din } q_1 \text{ în } q_3$$

$$\delta(q_2, \lambda, Z_0) = (q_3, \lambda), F = \{q_3\}$$

Aceeași soluție, sub formă de graf:

Obs: Dacă am fi avut în schimb condiția „ $n \geq k \geq 1$ ”, am fi avut în plus tranziția

$$\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_3, \lambda) \text{ pentru cazul de egalitate (n=k).}$$

Pentru condiția „ $n > k \geq 0$ ”, am fi avut și $\delta(q_0, \lambda, A) = (q_2, \lambda)$ (în plus față de cele inițiale), pentru $k=0$.

Pentru (pentru „ $n \geq k \geq 0$ ”) am fi avut $\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_3, \lambda)$ (pentru $n=k$) și

$$\delta(q_0, \lambda, Z_0) = (q_2, Z_0) \text{ (pentru } k=0).$$

L7 = { $a^n b^k$, $k > n \geq 1$ }

Pentru fiecare „a” vom adăuga un A în stivă, pentru fiecare „b” vom șterge un A din stivă.

Numărul de „a”-uri trebuie să fie strict mai mic decât numărul de „b”-uri. De aceea, după ce vom elimina toți de A din stivă va trebui să mai citim cel puțin un „b” din cuvânt și să lășăm stiva nemodificată. Când am terminat de citit cuvântul, schimbăm starea, îl ștergem și pe Z_0 din stivă și accepăm cuvântul.

$$\delta(q_0, a, Z_0) = (q_0, AZ_0)$$

$$\delta(q_0, a, A) = (q_0, AA)$$

$$\delta(q_0, b, A) = (q_1, \lambda)$$

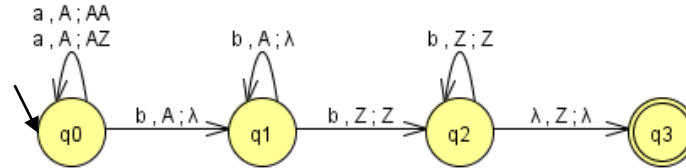
$$\delta(q_1, b, A) = (q_1, \lambda)$$

$$\delta(q_1, b, Z_0) = (q_2, Z_0) \text{ // obligatoriu mai citește cel puțin un „b”}$$

$$\delta(q_2, b, Z_0) = (q_2, Z_0) \text{ // dar nu uităm că trebuie să-l păstrăm pe } Z_0 \text{ până la final}$$

$$\delta(q_2, \lambda, Z_0) = (q_3, \lambda), F = \{q_3\}$$

Aceeași soluție, sub formă de graf:

Obs: Dacă era condiția „ $k \geq n \geq 1$ ” aveam și $\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_3, \lambda)$ (pentru $k=n$).

Dacă era „ $k > n \geq 0$ ” aveam și $\delta(q_0, b, Z_0) = (q_2, Z_0)$ (pentru $n=0$).

Dacă era „ $k \geq n \geq 0$ ” aveam $\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_3, \lambda)$ (pentru $k=n$) și

$\delta(q_0, \lambda, Z_0) = (q_2, Z_0)$ (pentru $n=0$).

L8 = $\{a^n b^k, n \geq 1, k \geq 1, n \neq k\}$

Putem avea fie numărul de „a”-uri strict mai mare decât numărul de „b”-uri fie invers (numărul de „b”-uri strict mai mare decât numărul de „a”-uri).

Pentru fiecare „a” vom adăuga un A, iar pentru fiecare „b” vom șterge un A. Fie ne vor rămâne A-uri în stivă după ce terminăm de citit cuvântul de intrare (dacă $n > k$), fie vom întâlni Z_0 dar vom mai citi cel puțin un „b” din cuvânt (dacă $n < k$).

$$\delta(q_0, a, Z_0) = (q_0, AZ_0)$$

$$\delta(q_0, a, A) = (q_0, AA)$$

$$\delta(q_0, b, A) = (q_1, \lambda)$$

$$\delta(q_1, b, A) = (q_1, \lambda)$$

// $n > k$

$$\delta(q_1, \lambda, A) = (q_2, \lambda) \text{ // obligatoriu mai găsește cel puțin un A în stivă}$$

$$\delta(q_2, \lambda, A) = (q_2, \lambda) \text{ // altfel nu poate ajunge din } q_1 \text{ în } q_4$$

$$\delta(q_2, \lambda, Z_0) = (q_4, \lambda)$$

// $n < k$

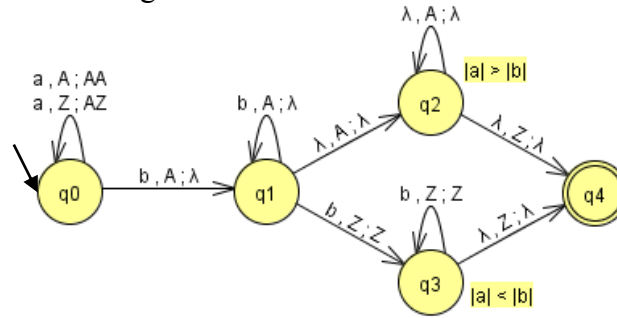
$$\delta(q_1, b, Z_0) = (q_3, Z_0) \text{ // obligatoriu mai citește cel puțin un „b”}$$

$$\delta(q_3, b, Z_0) = (q_3, Z_0) \text{ // dar nu uităm că trebuie să-l păstrăm pe } Z_0 \text{ până la final}$$

$$\delta(q_3, \lambda, Z_0) = (q_4, \lambda)$$

$$F = \{q_4\}$$

Aceeași soluție, sub formă de graf:

$$L9 = \{a^{2n}b^{3k}, n \geq 1, k \geq 1, n \neq k\}$$

Obs: Există și o altă modalitate de a avea circuite de o anumită lungime. În loc să folosim stări diferite, putem folosi simboluri diferite în stivă pe care le înlocuim unul cu altul.

Trebuie să avem grupuri de câte doi „a”. Când îl citim pe primul din grup adăugăm un A în stivă. Când îl citim pe al doilea din grup vom înlocui A-ul cu un B. La final vom avea n de B în stivă.

Trebuie să avem grupuri de câte trei „b”. Când citim primul „b” din grup înlocuim un B cu C în stivă. Când citim al doilea „b” din grup înlocuim C-ul cu un D. Iar când citim al treilea „b” din grup ștergem D-ul din stivă.

Deci avem circuit între A-B-A pentru $2n$ și circuit între B-C-D-B pentru $3k$.

$$\delta(q_0, a, Z_0) = (q_0, AZ_0) \text{ // pentru primul "a", adăugăm A}$$

$$\delta(q_0, a, A) = (q_0, B) \text{ // pentru al 2-lea (4-lea, 6-lea, ...) "a", înlocuim A cu B}$$

$$\delta(q_0, a, B) = (q_0, AB) \text{ // pentru al 3-lea (5-lea, 7-lea, ...) "a", adăugăm A}$$

// schimbăm starea când începem citirea „b”-urilor

$$\delta(q_0, b, B) = (q_1, C) \text{ // pentru primul "b", înlocuim B cu C}$$

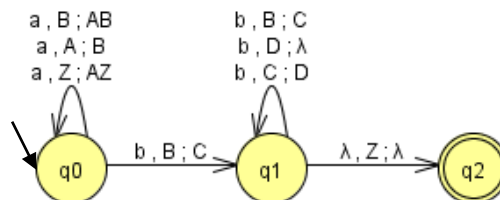
$$\delta(q_1, b, C) = (q_1, D) \text{ // pentru al doilea (al } 3m+2 \text{ -lea) "b", înlocuim C cu D}$$

$$\delta(q_1, b, D) = (q_1, \lambda) \text{ // pentru al treilea (al } 3m+3 \text{ -lea) "b", ștergem D-ul}$$

$$\delta(q_1, b, B) = (q_1, C) \text{ // pentru al patrulea (al } 3m+1 \text{ -lea) "b", înlocuim B cu C}$$

$$\delta(q_1, \lambda, Z_0) = (q_2, \lambda), F = \{q_2\}$$

Aceeași soluție, sub formă de graf:

Algoritmul CYK (verificare generare cuvânt de către gramatică în F.N.Chomsky)

Am văzut că dacă gramatica avea producții specifice uneia independente de context, atunci foloseam arbori de derivare și porneam de la simbolul de start S și încercam să ajungem la cuvântul dat. ([pagina 36](#) în acest document)

Dar dacă gramatica are producțiile scrise în forma normală Chomsky, atunci vom folosi acest algoritm CYK, și vom porni de la cuvântul dat încercând să ajungem la simbolul de start S.

$$V_{ij} = \{A \in N \mid \exists B \in V_{ik}, \exists C \in V_{i+k, j-k}, (A \rightarrow BC) \in P, k \in \{1, 2, \dots, j-1\}\}$$

Notăm cu V_{ij} mulțimea de neterminale care pot genera acea porțiune din cuvântul de intrare care începe de pe poziția i și are lungimea j .

Ideea este de a împărți cuvântul în două părți în toate modurile posibile. Dacă prima parte poate fi generată de neterminul B, a doua parte poate fi generată de neterminul C și avem în gramatică producția “ $A \rightarrow BC$ ”, atunci înseamnă că întreg cuvântul poate fi generat de neterminul A.

Observăm că avem împărțiri posibile pentru $k=1$ (prima literă în prima parte, iar restul în a doua), $k=2$ (primele două litere în prima parte, iar restul în a doua), ... până la $k=j-1$ (doar ultima literă în a doua parte, iar restul în prima).

Obs: Nu rețineți indicii pe dinafară, ci încercați să îi deduceți logic!

Valoare pe care o calculăm este V_{ij} pentru cuvântul care începe la poziția i și are lungimea j .

Prima parte (generată de neterminul B) conține primele k litere din cuvânt. Deci va începe la poziția i (la fel ca întreg cuvântul) și va avea lungime k , deci V_{ik} .

A doua parte (generată de neterminul C) conține restul de litere, adică $j-k$, și începe cu k poziții mai în dreapta față de cuvântul total, adică la $i+k$, deci avem $V_{i+k, j-k}$.

Răspunsul final pe care îl căutăm este $V_{1, |w|}$ adică mulțimea de neterminale din care putem genera cuvântul dat începând de pe prima poziție și având lungimea egală cu întreg cuvântul. Dacă în această mulțime se va găsi și simbolul de start S, înseamnă că cuvântul este generat de gramatică. Dacă nu, atunci nu este generat.

La pasul inițial vom căuta neterminalele care generează fiecare literă mică (terminal) din cuvânt: $V_{i1} = \{A \in N \mid (A \rightarrow x_i) \in P\}$, unde x_i este litera de pe poziția i din cuvântul dat.

EXEMPLU:

$$S \rightarrow BA$$

Avem o gramatică în F.N.Chomsky: $A \rightarrow a \mid BA \mid CA$ și un cuvânt: baabca.

$$B \rightarrow b \mid AA \mid AB$$

$$C \rightarrow c \mid BC \mid BB$$

Avem un tabel cu i pe coloane și j pe linii în care vom completa neterminalele din mulțimile V_{ij} . Variabilele i și j iau valori între 1 și 6 (lungimea cuvântului dat). Observăm că putem avea **maxim $i + j - 1 = |w| = 6$** . Deci de exemplu V_{62} nu va fi calculat ($6 + 2 - 1 = 7 > 6$) pentru că dacă începem pe poziția 6 (ultima) nu vom putea avea lungimea 2 în cuvânt.

Pentru prima linie, $j = 1$, vom căuta în gramatică pentru fiecare literă mică de ce neterminale poate fi generată.

Vom avea $V_{21} = V_{31} = V_{61} = \{A\}$ pentru că litera "a" se află în cuvânt pe pozițiile 2, 3, 6, iar neterminalul A este singurul care generează "a".

Vom avea $V_{11} = V_{41} = \{B\}$ pentru că litera "b" se află în cuvânt pe pozițiile 1, 4, iar neterminalul B este singurul care generează "b".

Vom avea $V_{51} = \{C\}$ pentru că litera "c" se află în cuvânt pe poziția 5, iar neterminalul C este singurul care generează "c".

V_{ij}	$i = 1$	$i = 2$	$i = 3$	$i = 4$	$i = 5$	$i = 6$
$j = 1$	{B}	{A}	{A}	{B}	{C}	{A}
$j = 2$						
$j = 3$						
$j = 4$						
$j = 5$						
$j = 6$						

Pentru a doua linie, $j = 2$, avem cuvinte de lungime 2, deci nu le putem separa decât într-un singur mod, pentru $k = 1$.

$$V_{12} = V_{11} \times V_{21} = \{B\} \times \{A\} = \{BA\}$$

În gramatică apare BA ca membru drept pentru neterminalele S și A, deci în tabel vom completa cu mulțimea $\{S, A\}$.

$$V_{22} = V_{21} \times V_{31} = \{A\} \times \{A\} = \{AA\}$$

Singurul neterminal care se rescrie în AA este B, deci îl trecem în tabel.

$$V_{32} = V_{31} \times V_{41} = \{A\} \times \{B\} = \{AB\} \text{ rezultă B în tabel.}$$

$$V_{42} = V_{41} \times V_{51} = \{B\} \times \{C\} = \{BC\} \text{ rezultă C în tabel.}$$

$$V_{52} = V_{51} \times V_{61} = \{C\} \times \{A\} = \{CA\} \text{ rezultă A în tabel.}$$

Obs: Pentru a calcula orice valoare de pe linia $j=2$ se face produsul cartezian între mulțimile aflate la nord și la nord-est de acea valoare.

V_{ij}	$i = 1$	$i = 2$	$i = 3$	$i = 4$	$i = 5$	$i = 6$
$j = 1$	{B}	{A}	{A}	{B}	{C}	{A}
$j = 2$	{S, A}	{B}	{B}	{C}	{A}	
$j = 3$						
$j = 4$						
$j = 5$						
$j = 6$						

Pentru a treia linie, $j = 3$, avem cuvinte de lungime 3, deci putem avea $k=1$ sau $k=2$ și reunim cele două cazuri.

$$V_{13} = V_{11} \times V_{22} \cup V_{12} \times V_{31} = \{B\} \times \{B\} \cup \{S, A\} \times \{A\} = \{BB, SA, AA\}$$

Nu avem SA ca membru drept în gramatică, dar avem BB generat de C, iar AA de B, deci în tabel completăm {B, C}.

$$V_{23} = V_{21} \times V_{32} \cup V_{22} \times V_{41} = \{A\} \times \{B\} \cup \{B\} \times \{B\} = \{AB, BB\} \text{ rezultă } \{B, C\} \text{ în tabel.}$$

$$V_{33} = V_{31} \times V_{42} \cup V_{32} \times V_{51} = \{A\} \times \{C\} \cup \{B\} \times \{C\} = \{AC, BC\} \text{ rezultă } \{C\} \text{ în tabel.}$$

$$V_{43} = V_{41} \times V_{52} \cup V_{42} \times V_{61} = \{B\} \times \{A\} \cup \{C\} \times \{A\} = \{BA, CA\} \text{ rezultă } \{S, A\} \text{ în tabel.}$$

V_{ij}	$i = 1$	$i = 2$	$i = 3$	$i = 4$	$i = 5$	$i = 6$
$j = 1$	{B}	{A}	{A}	{B}	{C}	{A}
$j = 2$	{S, A}	{B}	{B}	{C}	{A}	
$j = 3$	{B, C}	{B, C}	{C}	{S, A}		
$j = 4$						
$j = 5$						
$j = 6$						

Pentru a patra linie, $j = 4$, avem cuvinte de lungime 4, deci putem avea $k=1$, $k=2$ sau $k=3$.

$$V_{14} = (V_{11} \times V_{23}) \cup (V_{12} \times V_{32}) \cup (V_{13} \times V_{41})$$

$$= \{B\} \times \{B, C\} \cup \{S, A\} \times \{B\} \cup \{B, C\} \times \{B\} = \{BB, BC, SB, AB, CB\}$$

Nu avem SB sau CB

ca membru drept în gramatică, dar pentru restul avem {B,C} în tabel.

$$V_{24} = (V_{21} \times V_{33}) \cup (V_{22} \times V_{42}) \cup (V_{23} \times V_{51})$$

$$= \{A\} \times \{C\} \cup \{B\} \times \{C\} \cup \{B, C\} \times \{C\} = \{AC, BC, CC\}$$

Nu avem AC sau CC, dar pentru BC rezultă {C} în tabel.

$$V_{34} = (V_{31} \times V_{43}) \cup (V_{32} \times V_{52}) \cup (V_{33} \times V_{61})$$

$$= \{A\} \times \{S, A\} \cup \{B\} \times \{A\} \cup \{C\} \times \{A\} = \{AS, AA, BA, CA\}$$

Nu avem AS, dar pentru celelalte rezultă {S,A,B} în tabel.

V_{ij}	$i = 1$	$i = 2$	$i = 3$	$i = 4$	$i = 5$	$i = 6$
$j = 1$	{B}	{A}	{A}	{B}	{C}	{A}
$j = 2$	{S, A}	{B}	{B}	{C}	{A}	
$j = 3$	{B, C}	{B, C}	{C}	{S, A}		
$j = 4$	{B, C}	{C}	{S, A, B}			
$j = 5$						
$j = 6$						

Pentru a cincea linie, avem cuvinte de lungime $j = 5$, iar k ia valori între 1 și 4.

$$V_{15} = (V_{11} \times V_{24}) \cup (V_{12} \times V_{33}) \cup (V_{13} \times V_{42}) \cup (V_{14} \times V_{51})$$

$$= \{B\} \times \{C\} \cup \{S, A\} \times \{C\} \cup \{B, C\} \times \{C\} \cup \{B, C\} \times \{C\} = \{BC, SC, AC, CC\}$$

Nu avem SC, AC sau CC, dar pentru BC rezultă $\{C\}$ în tabel.

$$V_{25} = (V_{21} \times V_{34}) \cup (V_{22} \times V_{43}) \cup (V_{23} \times V_{52}) \cup (V_{24} \times V_{61})$$

$$= \{A\} \times \{S, A, B\} \cup \{B\} \times \{S, A\} \cup \{B, C\} \times \{A\} \cup \{C\} \times \{A\} = \{AS, AA, AB, BS, BA, CA\}$$

Nu avem AS, BS dar pentru AA, AB, BA, CA rezultă $\{S, A, B\}$ în tabel.

V_{ij}	$i = 1$	$i = 2$	$i = 3$	$i = 4$	$i = 5$	$i = 6$
$j = 1$	{B}	{A}	{A}	{B}	{C}	{A}
$j = 2$	{S, A}	{B}	{B}	{C}	{A}	
$j = 3$	{B, C}	{B, C}	{C}	{S, A}		
$j = 4$	{B, C}	{C}	{S, A, B}			
$j = 5$	{C}	{S, A, B}				
$j = 6$						

Pentru linia a șasea, avem cuvântul total de lungime $j=6$, variabila k ia valori între 1 și 5.

$$V_{16} = (V_{11} \times V_{25}) \cup (V_{12} \times V_{34}) \cup (V_{13} \times V_{43}) \cup (V_{14} \times V_{52}) \cup (V_{15} \times V_{61})$$

$$= \{B\} \times \{S, A, B\} \cup \{S, A\} \times \{S, A, B\} \cup \{B, C\} \times \{S, A\} \cup \{B, C\} \times \{A\} \cup \{C\} \times \{A\}$$

$$= \{BS, BA, BB, SS, SA, SB, AS, AA, AB, CS, CA\}$$

Pentru BA, BB, AA, AB, CA avem în tabel $\{S, A, B, C\}$.

V_{ij}	$i = 1$	$i = 2$	$i = 3$	$i = 4$	$i = 5$	$i = 6$
$j = 1$	{B}	{A}	{A}	{B}	{C}	{A}
$j = 2$	{S, A}	{B}	{B}	{C}	{A}	
$j = 3$	{B, C}	{B, C}	{C}	{S, A}		
$j = 4$	{B, C}	{C}	{S, A, B}			
$j = 5$	{C}	{S, A, B}				
$j = 6$	{S, A, B, C}					

În mulțimea finală obținută pentru V_{16} există S, deci cuvântul este generat de gramatică.

Obs: Dacă mulțimea finală conține și alte elemente, înseamnă că acel cuvânt dat ar putea fi generat și pornind din acele ne terminale (A, B sau C). Dar dacă existau doar ele și nu exista și S, acest lucru nu ne ajuta la nimic, cuvântul nu ar fi fost generat de gramatică.

Obs: Unde apare S în tabel înseamnă că gramatica generează și cuvintele corespunzătoare pentru acele perechi (i, j) .

Pentru $ij = 12$ avem cuvântul "ba": $\underline{S} \Rightarrow \underline{BA} \Rightarrow b\underline{A} \Rightarrow ba$.

Pentru $ij = 25$ avem "aabca", pentru $ij = 34$ avem "abca", pentru $ij = 43$ avem "bca".

~ Seminar 6 ~

(Leme de pompă pentru limbajele regulate)

Lema de pompă pentru limbajele regulate:

Fie L un limbaj regulat. Atunci $\exists n \in \mathbb{N}$ (număr natural) astfel încât pentru orice cuvânt $\alpha \in L$, cu $|\alpha| \geq n$, putem scrie $\alpha = u \cdot v \cdot w$ cu proprietățile:

- i) $|u \cdot v| \leq n$
- ii) $|v| \geq 1$
- iii) $u \cdot v^i \cdot w \in L, \forall i \geq 0$

Vrem să demonstrăm că următoarele limbaje nu sunt regulate.

Schema demonstrației este să presupunem prin absurd că limbajul este regulat și atunci putem aplica lema anterioară. Alegem un cuvânt α din limbajul dat care să respecte ipoteza lemei, adică să aibă lungimea cel puțin n , iar descompunerea sa $\alpha = u \cdot v \cdot w$ să respecte condițiile i) și ii). Apoi alegem convenabil un număr natural i pentru care să obținem o contradicție a condiției iii), adică să rezulte că cuvântul $u \cdot v^i \cdot w \notin L$, și deci presupunerea făcută este falsă.

$$L1 = \{a^{k^2}, k \geq 1\} = \{a^1, a^4, a^9, a^{16}, a^{25}, a^{36}, a^{49}, a^{64}, a^{81}, a^{100}, \dots\}$$

Vrem să demonstrăm că $L1$ nu este limbaj regulat. Observăm că $L1$ conține cuvinte formate doar din litera "a" și având lungimi egale cu pătratele perfecte strict pozitive. Presupunem prin absurd că $L1$ este limbaj regulat. Atunci $\exists n \in \mathbb{N}$ și putem aplica lema de pompă. Alegem cuvântul $\alpha = a^{n^2}$, cu $|\alpha| = n^2 \geq n$ (deci lungimea cuvântului respectă ipoteza lemei).

Conform lemei, cuvântul poate fi scris sub forma $\alpha = u \cdot v \cdot w$, iar $1 \leq |v| \leq n$ (cele două inegalități rezultă din condițiile ii) și i) și din faptul că nu se spune că "u" nu ar putea fi cuvântul vid, deci de lungime 0).

De asemenea, condiția iii) spune că $u \cdot v^i \cdot w \in L, \forall i \geq 0$. Alegem $i = 2$. Atunci avem cuvântul $u \cdot v^2 \cdot w$ de lungime $|u \cdot v^2 \cdot w| = |u \cdot v \cdot w| + |v| = |\alpha| + |v| = n^2 + |v|$.

La inegalitatea de mai sus adunăm peste tot n^2 și obținem: $n^2 + 1 \leq n^2 + |v| \leq n^2 + n$, adică $n^2 + 1 \leq |u \cdot v^2 \cdot w| \leq n^2 + n$.

Dar $n^2 < n^2 + 1$ și $n^2 + n < (n+1)^2$. Rezultă că $n^2 < |u \cdot v^2 \cdot w| < (n+1)^2$, adică

$u \cdot v^2 \cdot w \notin L1$ (pentru că lungimea cuvântului este inclusă strict între două pătrate perfecte alăturate, deci $|u \cdot v^2 \cdot w|$ nu poate fi pătrat perfect).

$$L2 = \{a^k b^k, k \geq 1\} = \{ab, a^2 b^2, a^3 b^3, a^4 b^4, a^5 b^5, \dots\}$$

Vrem să demonstrăm că $L2$ nu este limbaj regulat. Observăm că $L2$ conține cuvinte formate din k litere de "a" urmate tot de k litere de "b", deci având lungimi numere pare strict pozitive.

Presupunem prin absurd că $L2$ este limbaj legulat. Atunci $\exists n \in \mathbb{N}$ și putem aplica lema de pompare. Alegem cuvântul $\alpha = a^n b^n$, cu $|\alpha| = 2n \geq n$ (deci lungimea cuvântului respectă ipoteza lemei).

Conform lemei, cuvântul poate fi scris sub forma $\alpha = u \cdot v \cdot w$.

Din condiția i), avem $|u \cdot v| \leq n$. Rezultă că cuvântul $u \cdot v$ conține doar litere de "a" (pentru că $u \cdot v$ este un prefix al primelor n caractere din α).

Atunci fie $v = a^p$. Din condițiile i) și ii) avem $1 \leq |v| \leq n$. Deci $1 \leq |a^p| \leq n$, adică $1 \leq p \leq n$.

De asemenea, condiția iii) spune că $u \cdot v^i \cdot w \in L, \forall i \geq 0$. Alegem $i = 0$. Atunci avem cuvântul $u \cdot v^0 \cdot w = u \cdot w = a^{n-p} b^n \notin L2$ (pentru că $p > 0$, deci numărul de "a"-uri este strict mai mic decât numărul de "b-uri").